Ud af krisen i en stærkere og grønnere form

FH's økonomiske prognose / November 2020

FAGBEVÆGELSENS HOVEDORGANISATION

Titel:	**FH's økonomiske prognose – november 2020**
Undertitel:	**Ud af krisen i en stærkere og grønnere form**
Forsidefoto:	**Jesper Ludvigsen**
Redaktion afsluttet:	**Prognosearbejdet er færdiggjort d. 19. november 2020**
	Rapporten er færdigredigeret d. 27. november 2020
FH-sagsnr.:	**20-3314**
ISBN:	**978-87-93822-17-7**

Indhold

Kapitel 1. Sammenfatning 4

Kapitel 2. Dansk økonomi rejser sig langsomt fra coronadybet 10

2.1. International økonomi 10

2.2. Dansk økonomi 16

2.3. Offentlig sektor og den økonomiske politik 26

Kapitel 3. Krisen på arbejdsmarkedet må ikke bide sig fast 32

3.1. Beskæftigelse 32

3.2. Arbejdsløshed 38

3.3. Kapaciteten på det danske arbejdsmarked 43

3.4. Løn og priser 46

3.5. Produktivitet 50

Kapitel 1. Sammenfatning

Historisk dyk i den økonomiske aktivitet i 1. halvår 2020

Coronapandemien førte på kort tid til en markant omvæltning i dansk økonomi, der ved indgangen til 2020 var stærk. Der var solid vækst på gennemsnitlig 2⅔ pct. i 2015-2019, historisk høj beskæftigelse, lav ledighed og sunde offentlige finanser.

COVID-19 og de restriktioner, der blev indført for at begrænse smittespredningen (inkl. nedlukning af dele af samfundet), førte fra midten af marts til et voldsomt dyk i aktiviteten. BNP faldt allerede i 1. kvartal, og tilbageslaget i 2. kvartal var historisk kraftigt.

Gradvis genopretning – nogle brancher stadig hårdt ramt

Økonomien begyndte at rejse sig igen i takt med den gradvise genåbning af samfundet fra maj og hen over sommeren. Særligt de områder, der var ramt af fuld nedlukning, viste en betydelig bedring ved genåbningen, herunder store dele af detailhandlen.

Andre dele af økonomien, som stadig er ramt af omfattende restriktioner, har det svært. Det gælder fx rejsebranchen, hotel og restauration samt oplevelsesøkonomien. Dertil kommer nogle af de erhverv, der indirekte påvirkes heraf.

Danmarks vigtigste samhandelslande er også ramt af pandemien. For en lang række lande viste de negative økonomiske effekter sig endda større i 1. halvår 2020 end herhjemme. Den vigende globale efterspørgsel har sat sine spor i dansk eksport af varer og tjenester.

Hjælpepakker har mildnet de negative konsekvenser af COVID-19

Danmarks sunde offentlige finanser gjorde det muligt at iværksætte en lang række hjælpepakker, som er med til at mildne de negative konsekvenser på økonomien og arbejdsmarkedet. Det gælder ikke mindst trepartsaftalen om midlertidig lønkompensation, som holdt hånden under en kvart million lønmodtagere, da det så værst ud. Der er også gennemført anden finanspolitisk stimulans for at understøtte den økonomiske aktivitet og arbejdsmarkedet.

Stor usikkerhed dæmper aktiviteten

Coronakrisen er en sundhedskrise, som har udviklet sig til en økonomisk krise, da både smittebegrænsende foranstaltninger og usikkerhed af økonomisk og sundhedsmæssig karakter dæmper den økonomiske aktivitet. Så længe COVID-19 er i samfundet (uden godkendt og udbredt vaccine), lægger det derfor en dæmper på økonomien.

Først i 2022 er aktiviteten tilbage ved udgangspunktet før krisen

Efter en delvis genopretning i 3. kvartal 2020 ventes økonomien således atter at blive udfordret som følge af genopblussen af COVID-19 og nye restriktioner hen over efteråret og vinteren, *jf. figur 1.1a*. Genopretningen skønnes at være træg det næste års tid.

Der er i prognosen lagt til grund, at en godkendt vaccine udbredes ultimo 2021. Det vil lempe hovedparten af restriktionerne, reducere usikkerheden hos forbrugere og virksomheder og dermed øge aktiviteten ind i 2022. Først i løbet af 2022 skønnes aktiviteten tilbage på niveauet fra før coronakrisen. Der vil dog gå endnu længere tid, inden økonomien har hentet det tabte fra krisen – i *figur 1.1a.* illustreret ved FH's økonomiske prognose fra november 2019.

Der skønnes på den baggrund et fald i BNP i år på godt 4 pct., *jf. figur 1.1b.* Det er et lidt mindre tilbageslag end det værste år under finanskrisen (2009). Det skal ses i lyset af, at der under finanskrisen var fald i aktiviteten over en længere periode på næsten to år fra midten af 2008, mens det aktuelt ser det ud til, at vi denne gang har lagt det værste bag os med det store fald i BNP i 2. kvartal 2020. Den gradvise genopretning indebærer en vækst i 2021 på knap 2½ pct. og i 2022 på 3 pct.

Figur 1.1a. BNP-udvikling

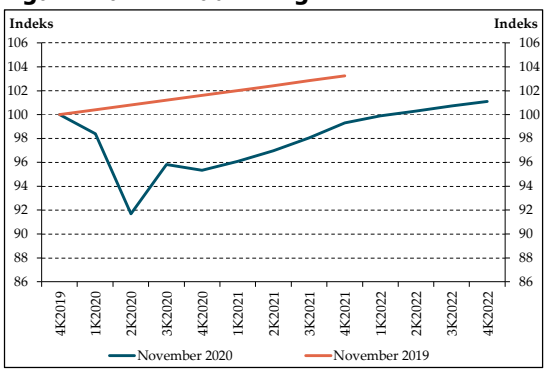

Figur 1.1b. BNP-vækst

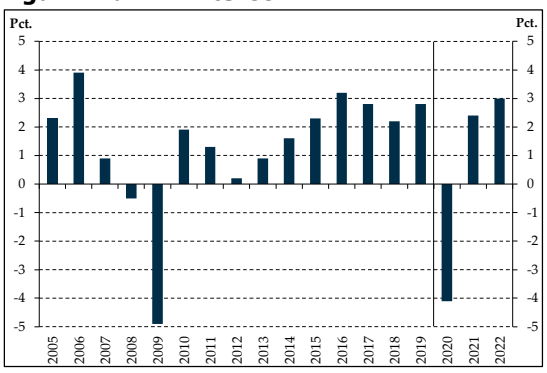

Anm.: Data i *figur 1.1a.* er sæsonkorrigeret BNP i faste priser og kædede værdier med 4. kvartal 2019 lig indeks 100. "November 2019" er FH's økonomiske prognose, november 2019, mens "November 2020" er den indeværende prognose. Tal for 3. kvartal 2020 og frem er FH's forventninger. *Figur 1.1b.* viser den årlige realvækst i BNP, hvor tal for 2020-2022 er FH's forventninger.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

Markant færre beskæftigede og flere ledige i løbet af foråret 2020

Arbejdsmarkedet blev tydeligt påvirket af den kraftige nedgang i aktiviteten i foråret. I 2. kvartal 2020 faldt beskæftigelsen med over 98.000 personer. Dermed sluttede syv års konstant jobfremgang, og på bare et enkelt kvartal blev de seneste års stigninger i beskæftigelsen hvisket ud, *jf. figur 1.2a*. Samtidig steg ledigheden med ca. 55.000 fuldtidspersoner fra februar til maj 2020, og antallet af ledige ramte det højeste niveau siden foråret 2013, *jf. figur 1.2b*.

Midlertidig lønkompensation har holdt hånden under mange lønmodtagere

Stigningen i ledigheden og faldet i beskæftigelsen var alligevel lavere, end faldet i aktiviteten burde tilsige. Det skal ses i lyset af trepartsaftalen om midlertidig lønkompensation, som blev indgået 14. marts 2020. Der var godt 250.000 personer hjemsendt på lønkompensation, da det så værst ud i foråret. Disse personer indgik ikke i ledighedsstatistikken, da de blev fastholdt i ansættelsesforholdet.

Flere lønmodtagere i arbejde i takt med genåbningen

I takt med den delvise genopretning hen over sommeren begyndte beskæftigelsen at stige igen, og ledigheden er siden maj faldet med knap 22.000 fuldtidspersoner. Faldet i ledigheden er sket samtidig med, at færre har benyttet sig af lønkompensationsordningen. Det tyder dermed på, at flere af de personer, der var hjemsendt på lønkompensation, er kommet tilbage i arbejde.

Aktuelt er bedringen på arbejdsmarkedet bremset lidt op

Fra oktober ser det dog ud til, at faldet i ledigheden er bremset op. I tråd med et ventet svagere tempo i den økonomiske genopretning efter 3. kvartal 2020, er der også udsigt til en mere moderat bedring på arbejdsmarkedet den kommende tid.

Beskæftigelsen ventes gradvist at stige fra næste år. I løbet af 2022 skønnes der atter at være over 3 mio. beskæftigede, men beskæftigelsen ventes først tilbage på niveauet fra før coronakrisen i slutningen af 2022.

Tilsvarende ventes ledigheden at genoptage faldet i begyndelsen af næste år og igennem resten af prognoseperioden. Ledigheden skønnes dog ikke at nå ned på niveauet fra før coronakrisen ved udgangen af 2022. Det skyldes blandt andet, at noget af den stigende beskæftigelse vurderes at blive dækket af en stigende arbejdsstyrke som følge af flere beskæftigede ældre (i takt med den højere pensionsalder), samt at konjunkturforbedringen fører til flere beskæftigede studerende og udlændinge.

Samlet set skønnes beskæftigelsen at falde med 36.000 personer i år efterfulgt af en stigning på 10.000 personer i 2021 og 33.000 personer i 2022, *jf. tabel 1.1*. Bruttoledigheden ventes efter at være steget med 31.000 fuldtidspersoner i år at falde med 2.000 fuldtidspersoner næste år og med yderligere 15.000 personer i 2022.

Figur 1.2a. Beskæftigelse

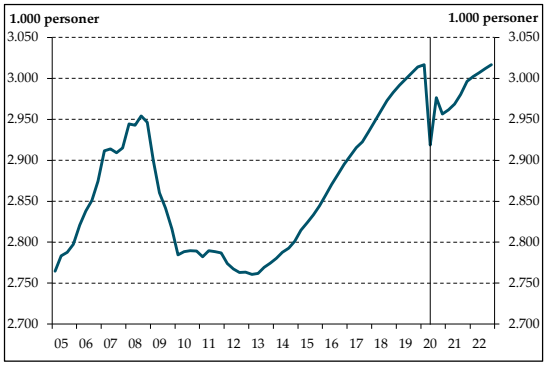

Figur 1.2b. Ledighed

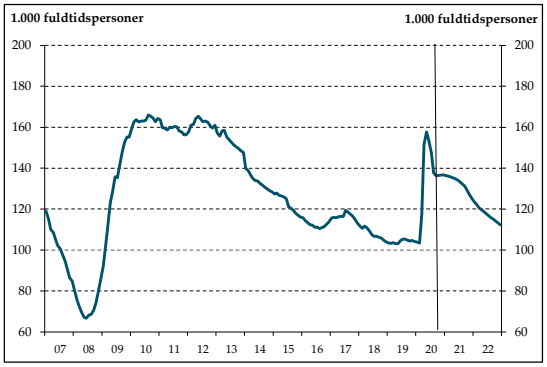

Anm.: I *figur 1.2a.* er tal for 3. kvartal 2020 og frem FH's forventninger. I *figur 1.2b.* er sidste observation september 2020. Tal for oktober 2020 og frem er FH's forventninger. Data er i begge figurer sæsonkorrigeret.
Kilde: Danmarks Statistik og egne skøn.

Opbremsning i lønudviklingen

Før coronakrisen lå lønudviklingen stabilt omkring 2½ pct. i godt to år frem til og med 1. kvartal 2020. Med de negative konsekvenser af COVID-19 på økonomien og arbejdsmarkedet aftog også lønudviklingen brat i 2. kvartal til 1,8 pct.

I takt med den gradvise genopretning i økonomien og den stigende beskæftigelse er der udsigt til svagt tiltagende lønstigninger de kommende år. Der skønnes en lønvækst i 2020 på godt 2 pct., stigende til 2¼ pct. i 2021 og godt 2½ pct. i 2022.

Indenlandsk efterspørgsel den store drivkraft bag genopretningen

Genopretningen af dansk økonomi ventes på den korte bane især at blive trukket af den indenlandske efterspørgsel. Det gælder ikke mindst privatforbruget, hvilket blandt andet skyldes, at husholdningerne var godt rustet, før coronakrisen brød ud. Samtidig bliver forbruget understøttet af fortsat stigende boligpriser, reallønsfremgang samt udbetalingen af indefrosne feriepenge.

Den indenlandske efterspørgsel bliver også hjulpet på vej af den førte finanspolitik i form af et øget offentligt forbrug og et løft i de offentlige investeringer.

Store dyk i omsætningen i forbindelse med nedlukning og restriktioner samt stor usikkerhed om den fremtidige indtjening begrænser virksomhederne fra at investere trods de mange hjælpepakker. Den gradvist stigende indenlandske efterspørgsel forventes dog at sparke liv i investeringslysten igen. Men tempoet i genopretningen af erhvervsinvesteringerne ventes at blive moderat i lyset af fortsat svag vækst i udlandet det kommende år.

Eksporten stærkt påvirket af svag efterspørgsel fra udlandet

Dansk eksport er stærkt påvirket af, at mange af Danmarks vigtigste samhandelslande er hårdt ramt af COVID-19 og effekterne heraf. Danmark stod væsentligt bedre rustet til en sådan krise end mange andre lande. Tilbageslaget i 1. halvår 2020 har også været mere markant i de fleste andre lande. Desuden er det aktuelle smittetryk og restriktionerne mere omfattende end herhjemme. På den baggrund er der udsigt til, at genopretningen i udlandet vil ske langsommere end i Danmark. Det vil dermed også dæmpe efterspørgslen efter danske varer og tjenester.

Fortsat sunde offentlige finanser

Dansk økonomi trådte ind i coronakrisen med sunde offentlige finanser. Der var i 2019 det største overskud på den offentlige saldo i tolv år og en lav offentlig gæld. De mange hjælpepakker og finanspolitisk stimulans kombineret med de svækkede konjunkturer betyder, at overskuddet i år bliver vendt til et stort underskud.

For langt den største del af hjælpepakkerne er der dog tale om midlertidige udgifter, og det er vurderingen, at den finanspolitiske holdbarhed ikke belastes nævneværdigt. Ifølge både regeringen og de økonomiske vismænd er finanspolitikken fortsat overholdbar. Dertil har EU midlertidigt suspenderet de finanspolitiske regler om underskud på de offentlige finanser for 2020 og 2021. Dermed er der plads til yderligere finanspolitisk stimulans.

Vi skal ud af krisen i en stærkere og grønnere form

Det er vigtigt at sætte ekstra skub i økonomien i disse tider for at sikre en hurtigere genopretning og undgå, at krisen får langsigtede konsekvenser. Belært af erfaringer fra finanskrisen skal vi denne gang investere os ud af krisen i stedet for at spare. Samtidig bør vi fokusere på, at investeringer i øget aktivitet og jobskabelse sker på en måde, som også gavner samfundet på længere sigt. Vi skal ud af krisen i en stærkere og grønnere form.

Det skal blandt andet ske med tiltag, der fremmer grøn omstilling. Der skal investeres i ny teknologi og innovation, og så skal der investeres i kompetencer ved at styrke rammerne for uddannelse og opkvalificering.

Samtidig bør vi sikre en fortsat høj kvalitet i velfærden. Det er vigtigt, at coronakrisen ikke kommer til at sætte et negativt aftryk på fremtidens velfærd. Den offentlige service er i forvejen presset af en årrække med besparelser samtidig med, at der bliver flere børn og ældre i befolkningen. Der skal således investeres i at udbygge og udvikle rammerne for den offentlige sektor.

Tabel 1.1. Hovedtal for fremskrivningen af dansk økonomi, 2020-2022

	2019	2020	2021	2022
	----- *Mia. kr.* -----	---------- *Procentvis realvækst* ----------		
Privat forbrug	1.076	-3,8	3,6	2,5
Offentligt forbrug	557	2,2	0,6	1,0
Offentlige investeringer	77	7,9	3,4	2,6
Boligbyggeri	115	4,0	2,0	1,7
Erhvervsinvesteringer	322	-10,3	-3,2	9,9
Eksport	1.362	-12,0	3,2	6,0
▪ *heraf industrieksport*	*610*	*-5,5*	*1,2*	*4,1*
Import	1.190	-10,0	1,9	6,5
Lagerinvesteringer[1)]	14	0,0	0,0	0,0
BNP	2.335	-4,1	2,4	3,0
	- 1.000 personer -	---------- *Ændring i 1.000 personer* ----------		
Beskæftigelse (inkl. orlov)	3.003	-36	10	33
▪ *heraf privat*	*2.174*	*-37*	*3*	*31*
▪ *heraf offentlig*	*829*	*1*	*7*	*2*
Arbejdsløshed, registreret	86	36	-4	-13
Arbejdsstyrke[2)]	3.088	0	5	19
Bruttoarbejdsløshed[3)]	104	31	-2	-15
	---------- *Mia. kr.* ----------			
Betalingsbalancen	207	165	168	150
Offentlig sektors saldo	88	-93	-67	-50
	---------- *Pct. af BNP* ----------			
Betalingsbalancen	8,9	7,4	7,2	6,1
Offentlig sektors saldo	3,8	-4,2	-2,9	-2,0
	---------- *Pct.* ----------			
Bruttoarbejdsløshedsprocent	3,7	5,2	5,0	4,4
Gns. obligationsrente[4)]	0,4	0,3	0,3	0,5
Inflation, forbrugerpriser	0,8	0,4	1,1	1,5
Vækst i huspriser	3,0	3,0	2,0	2,4
Lønstigningstakt[5)]	2,5	2,1	2,3	2,6

1) Skøn er vækstbidrag i pct. af BNP.
2) Arbejdsstyrken er opgjort som beskæftigelsen inkl. orlov tillagt den registrerede arbejdsløshed (nettoledigheden).
3) Bruttoarbejdsløshed er den registrerede arbejdsløshed tillagt aktiverede dagpengemodtagere og aktiverede jobparate kontanthjælpsmodtagere.
4) Vægtet gennemsnit af kort variabel rente, rente på 10-årig statsobligation og rente på lang realkreditobligation.
5) Lønudvikling på DA-området.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM), Realkreditrådet, Refinitiv Eikon, DA's KonjunkturStatistik samt egne beregninger og skøn.

Kapitel 2. Dansk økonomi rejser sig langsomt fra coronadybet

2.1. International økonomi

Dyb recession i verdensøkonomien afløses af moderat genopretning

Verdensøkonomien er hårdt ramt af coronapandemien, og der er udsigt til en dyb recession i 2020. Der er dog store forskelle på, hvor meget de enkelte lande er og bliver ramt. Genopretningen i verdensøkonomien begyndte med genåbningen i foråret, som betød færre begrænsende restriktioner. Samtidig bliver økonomierne understøttet af nationale og internationale hjælpepakker, øvrig finanspolitisk stimulans og pengepolitiske tiltag.

Enorm usikkerhed om den økonomiske udvikling

Der er dog stor usikkerhed om udviklingen i international økonomi. Det skyldes især udviklingen i COVID-19-smitte. I efteråret 2020 er smitten blusset op, og flere lande har indført nye, stramme restriktioner, inkl. nedlukning af samfundet og udgangsforbud.

Dertil er der også stor usikkerhed forbundet med Brexit. Der forhandles stadig om en endelig handelsaftale mellem EU og Storbritannien. Der er dog stor risiko for et såkaldt "hårdt Brexit". Dertil er det uklart, om der kommer ro på de handelspolitiske forhold mellem USA og Kina, når Biden til januar 2021 overtager præsidentposten i USA fra Trump.

Genopretningen i international økonomi ventes at ske i et mere moderat tempo fremover sammenlignet med 3. kvartal 2020. Der skønnes et samlet BNP-fald for Danmarks samhandelslande på 4¾ pct. i 2020, mens der ventes en vækst på 3½ pct. i 2021 og knap 4½ pct. i 2022, *jf. tabel 2.1*.

Stor forskel på den økonomiske udvikling blandt Danmarks samhandelslande

Tilbageslaget i 1. halvår 2020 har været voldsomt i mange lande. Der er dog stor forskel på, hvor hårdt de enkelte lande blev ramt. Det skal bl.a. set i lyset af, hvor stor COVID-19-smittetrykket har været, hvor hurtigt det lykkedes at inddæmme det, og hvor begrænsende de restriktioner, der er blevet indført, har været. Det har dertil stor betydning, hvor stærkt et udgangspunkt økonomien var i, før coronakrisen ramte, og hvor sårbare de enkelte økonomier er i forhold til de brancher, som har været hårdest ramt.

Tabel 2.1. Real BNP-vækst i Danmarks vigtigste samhandelslande, 2019-2022

	2019	2020	2021	2022
	---------- Pct. ----------			
Tyskland	0,6	-5,8	3,0	4,0
Sverige	1,3	-2,6	2,4	2,6
Storbritannien	1,3	-10,6	3,0	4,4
Norge	2,3	-4,0	2,8	3,5
USA	2,2	-4,1	2,3	4,0
Frankrig	1,5	-9,3	4,2	4,6
Spanien	2,0	-11,8	2,4	5,6
Holland	1,7	-5,0	3,0	4,5
Belgien	1,7	-7,9	2,2	6,7
Italien	0,3	-9,8	2,5	4,8
Finland	1,1	-3,7	2,4	2,9
Kina	6,1	1,9	7,5	6,0
Japan	0,7	-5,9	1,6	2,7
Polen	4,5	-3,6	2,4	4,4
Udlandsvækst (eksportvægtet)	2,2	-4,7	3,5	4,4
Udlandsvækst (eksportvægtet) u. Kina	1,4	-6,0	2,7	4,1
Danmark	2,8	-4,1	2,4	3,0

Anm.: Tal for 2020-2022 er FH's forventninger.
Kilde: Refinitiv Eikon samt egne beregninger og skøn.

Danmark og de øvrige nordiske lande er blandt de økonomier, som oplevede den mildeste tilbagegang i 1. halvår 2020 med et fald i BNP omkring 5 pct. eller lavere sammenlignet med 2. halvår 2019, *jf. figur 2.1*. I 2. kvartal faldt aktiviteten i Sverige, Norge og Finland med hhv. 8,3 pct., 6,3 pct. og 4,5 pct. mod 6,8 pct. i Danmark.

Figur 2.1. BNP-udvikling, 2. halvår 2019 – 1. halvår 2020

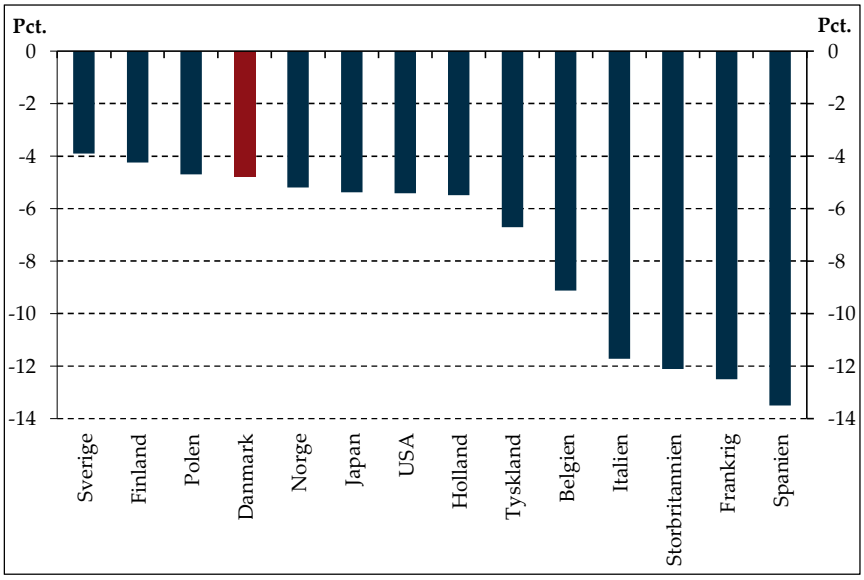

Anm.: Figuren viser udviklingen i sæsonkorrigeret BNP i 1. halvår 2020 (sum af kvartalsdata) sammenlignet med 2. halvår 2019.
Kilde: Refinitiv Eikon, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Omvendt er Spanien, Italien, Frankrig og Storbritannien nogle af de lande, der er hårdest ramt. Disse lande oplevede alle, at den økonomiske aktivitet faldt med tocifrede vækstrater i 2. kvartal.

Værst gik det ud over Storbritannien med et dyk på næsten 20 pct. og Spanien med et fald på knap 18 pct. Flere af disse lande indførte ganske omfattende restriktioner i foråret i forsøg på at bremse udviklingen i COVID-19. Det har dog også vist sig, at lande med mindre begrænsende restriktioner også oplevede et stort fald i fx privatforbruget, herunder Sverige og USA. Det skyldes givetvis frygten for smitte, som har ført til tilbageholdenhed hos forbrugere.[1]

Øget aktivitet i takt med genåbning

I takt med at der kom mere kontrol over smitteudbruddet i foråret, blev samfundet gradvist genåbnet. Det har i de fleste lande medført en øget aktivitet. I Kina blev det allerede tydeligt i 2. kvartal, hvor økonomien voksede med knap 12 pct. efter et fald på 10 pct. i 1. kvartal. I de øvrige lande har der været en delvis genopretning fra omkring juni. Foreløbige BNP-tal fra en række EU-lande, USA og Storbritannien viser en pæn genopretning i 3. kvartal. Der er gennemsnitligt hentet ca. ⅔ af faldet i 1. halvår 2020.

Genopretningen viser sig også i verdenshandlen og den globale industriproduktion., *jf. figur 2.2a*. Verdenshandlen bundede i maj, hvor indekset var knap 18 pct. lavere end maj 2019. Det trak også den globale industriproduktion med ned. Siden maj er både verdenshandlen og industriproduktionen steget igen. I september var verdenshandlen ca. 1½ pct. under samme måned sidste år, og faldet i indekset fra marts til maj 2020 er nu indhentet igen.

Nedlukningen sendte tillidsindikatoren mod afgrunden – særligt i april, hvor det ramte de lave niveauer fra finanskrisen, *jf. figur 2.2b*. Den gradvise genåbning fik humøret lidt op igen hos forbrugere og virksomheder. Tilliden er dog fortsat mærket af coronakrisen og lavere end i begyndelsen af året. Dertil synes bedringen i oktober at være beskeden sammenlignet med de foregående måneder, og i november faldt tillidsindeksene generelt lidt tilbage igen.

[1] Et forskningsstudie fra Københavns Universitet har undersøgt graden af nedlukning og effekten på privatforbruget i Sverige og Danmark. Studiet konkluderer, at nedlukningen kun kan forklare en lille del af faldet i privatforbruget, hvilket peger på, at COVID-19 og frygten for smitte i sig selv hæmmer den økonomiske aktivitet, *jf. Pandemic, Shutdown and Consumer Spending: Lessons from Scandinavian Policy Responses to COVID-19, Andersen m.fl., Københavns Universitet, maj 2020.*

Figur 2.2a. Verdenshandel og global industriproduktion

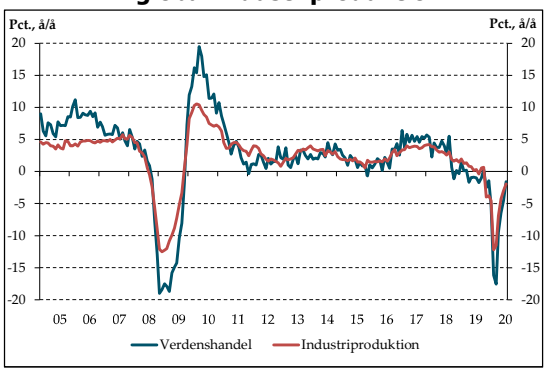

Figur 2.2b. Tillidsindikatorer i EU og udvalgte lande

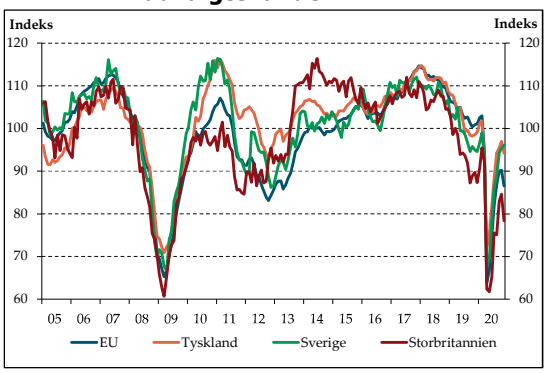

Anm.: *Figur 2.2a.* viser udviklingen i indekset for verdenshandlen og verdens industriproduktion. Seneste observation er september 2020. I *figur 2.2b.* er tillidsindikatoren baseret på de fire erhvervsgrene industri, byggeri, serviceerhverv og detailhandel samt forbrugerforventningerne. Indikatorerne er sæsonkorrigerede og standardiserede og svinger typisk mellem 80 og 120. Seneste observation er november 2020.

Kilde: CPB (World Trade Monitor), Economic Sentiment Indicators (Europa-Kommissionen) og egne beregninger.

Midlertidig pause i genopretningen

Den aktuelle genopblussen af COVID-19 hos de fleste af Danmarks samhandelslande har medført en ny runde nedlukninger. I flere lande sker det ikke helt i samme grad som i foråret, men udviklingen ventes alligevel at køre genopretningen af sporet på den korte bane med et samlet fald i aktiviteten i 4. kvartal 2020 for Danmarks samhandelslande. De negative økonomiske effekter af efterårets og vinterens genopblussen vil afhænge af de forhold, som prægede landene under den første bølge af COVID-19, *jf. ovenfor*.

Træg udvikling i international økonomi det næste års tid

Næste år ventes aktiviteten at stige igen. Men der er udsigt til en langsom økonomisk udvikling det meste af 2021. Mod slutningen af året skønnes tempoet i genopretningen at tiltage, idet det er lagt til grund, at der her er kommet en udbredt vaccine verden over. Derfor ventes de smittebegrænsende foranstaltninger at blive ophævet og usikkerheden væsentligt reduceret. Aktiviteten i Danmarks samhandelslande (ekskl. Kina) ventes på den baggrund først at nå tilbage på niveauet fra før krisen i midten af 2022.

Genopretningen vil for nogle lande tage mange år

En række lande er imidlertid væsentligt udfordret af økonomiske forhold, som ikke alene kan tilskrives COVID-19. Der vil derfor være stor forskel på, hvornår de enkelte lande får indhentet det tabte fra krisen. Fx ventes en hurtigere genopretning i de nordiske lande og USA. Omvendt er der i blandt andet Spanien, Italien og Frankrig udsigt til en langsommere genopretning, som strækker ud over prognoseperioden. Det samme ventes at være tilfældet i Storbritannien, som ud over store negative konsekvenser af COVID-19 givetvis kommer til at opleve negative effekter af Brexit.

Massiv finans- og pengepolitisk stimulans

Da coronakrisen brød ud, blev der verden over iværksat exceptionelt store finanspolitiske tiltag – nationalt og internationalt.

Tiltagene var i første omgang i høj grad målrettet virksomheder i form af bl.a. midlertidige låne- og likviditetstiltag samt direkte støtte og kompensation.

De mange støttetiltag har holdt hånden under erhvervslivet og lønmodtagerne ved at begrænse virksomhedernes økonomiske tab som følge af COVID-19 og de afledte restriktioner. Det har mindsket omfanget af konkurser, jobtab og dermed arbejdsløshed. Det har også gjort det muligt at genoptage produktion mv., når forskellige restriktioner er blevet lempet. Dermed har det bidraget til den delvise genopretning i 3. kvartal. Det har således også medvirket til at reducere risikoen for en lang og dyb økonomisk recession.

EU valgte tidligt i forløbet at aktivere den "generelle undtagelsesklausul". Det betyder i praksis, at medlemslandene ikke er bundet af EU's budgetregler under coronakrisen (aktuelt i 2020 og 2021). Det giver landene mulighed for at gennemføre den nødvendige finanspolitik – uagtet at underskuddene på de offentlige finanser i disse år overstiger grænserne i Stabilitets- og vækstpagten.

I forlængelse af de mange hjælpepakker har flere lande sat gang i yderligere finanspolitisk stimulans. Dertil er der i EU aftalt en europæisk genopretningspakke med henblik på at understøtte økonomierne i nogle af de hårdest ramte lande, *jf. boks 2.1*.

Boks 2.1. Den europæiske genopretningsfond

EU's genopretningsfond har en samlet ramme på 750 mia. euro. De finansieres ved, at der optages lån på kapitalmarkederne med fælles europæisk hæftelse, som skal tilbagebetales af alle EU-lande frem mod 2058.

390 mia. euro vil blive givet som direkte tilskud til medlemslandene og tildeles efter kriterier, der tilgodeser de lande, der er hårdest ramt af COVID-19. De resterende 360 mia. euro er øremærket til frivillige lån på favorable vilkår. Disse lån må ikke overstige 6,8 pct. af landet BNI.

70 pct. af de midler, der gives i tilskud, vil blive fordelt i 2021 og 2022 på baggrund af befolkningens størrelse, BNP pr. indbygger og den gennemsnitlige arbejdsløshed de seneste fem år. De resterende 30 pct. bliver fordelt i 2023, hvor fordelingskriteriet bliver det reale fald i BNP i 2020-2021 i stedet for den gennemsnitlige arbejdsløshed.

Midlerne i genopretningsfonden er tiltænkt investeringer i en bæredygtig fremtid, og for at modtage det direkte tilskud skal medlemslandene udarbejde genopretningsplaner på baggrund af en række kriterier. Der skal blandt andet fremgå, hvordan støtten kan øge væksten, jobskabelsen og økonomisk og social modstandskraft samt bidrage til den grønne og digitale omstilling.

Genopretningsplanen er ikke endeligt vedtaget endnu.

Oven i regeringernes mange finanspolitiske tiltag var centralbanker verden over på banen med massiv pengepolitisk stimulans ad

flere omgange. I det omfang det var muligt blev renterne sat ned, og der blev iværksat store opkøbs- og låneprogrammer. Alt sammen for at sikre velfungerende markeder, tilstrækkelig likviditet og lave låneomkostninger i en tid med stor usikkerhed.

Ingen voldsom uro på de finansielle markeder

I begyndelsen af coronakrisen førte den store usikkerhed til uro på de finansielle markeder. Fx dykkede nogle af de toneangivne aktieindeks i Europa og USA med 30 pct. eller mere i løbet af en måned fra midten af februar, *jf. figur 2.3*.

Annonceringen af de mange nationale og internationale hjælpepakker samt de pengepolitiske lempelser gav imidlertid de finansielle markeder håb om, at regeringer og centralbanker ville gøre, hvad der skulle til for at understøtte økonomierne. Dermed faldt der mere ro på de finansielle markeder, og kursfaldene stoppede. Aktiekurserne steg jævnt fra slutningen af marts og har nærmest hentet det tabte. Det danske aktieindeks, C25, nåede i løbet af sommeren over niveauet fra begyndelsen af februar. Der er stadig usikkerhed og udsving på markederne som følge af udviklingen i COVID-19 og den medfølgende usikkerhed. Men det er i væsentligt mindre grad end i begyndelsen af krisen.

Det betyder en del for den økonomiske udvikling, at det er lykkedes at afværge en finansiel krise forårsaget af sundhedskrisen. Faldende aktiekurser og længerevarende uro på de finansielle markeder kan som tidligere set få realøkonomiske konsekvenser.

Figur 2.3. Aktiekurser, udviklingen siden 1. januar 2019

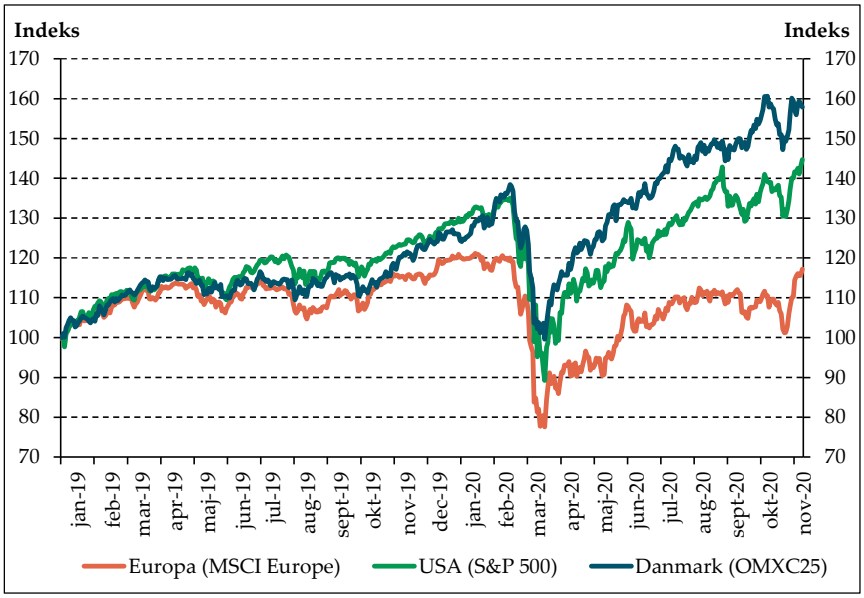

Anm.: Figuren viser aktiekursernes udvikling med 1. januar 2019 = indeks 100. Sidste observation er den 16. november 2020.
Kilde: Refinitiv Eikon, Nasdaq og egne beregninger.

2.2. Dansk økonomi

Privatforbruget standsede brat op i marts

Privatforbruget har været en vigtig drivkraft bag de seneste års opsving i dansk økonomi. I 2015-2019 er privatforbruget gennemsnitligt steget med 2¼ pct. årligt. Da COVID-19 brød ud, og dele af samfundet blev lukket ned i marts 2020, standsede det private forbrug imidlertid op. Nedgangen blev allerede tydelig i 1. kvartal, hvor privatforbruget faldt med 3 pct. – det kraftigste kvartalsvise tilbageslag i forbruget siden finanskrisen, *jf. figur 2.4*. Nedgangen fortsatte herefter og førte til et historisk dyk i forbruget på over 6 pct. i 2. kvartal. Dermed blev det private forbrug i løbet af 1. halvår 2020 sendt tilbage på niveauet fra foråret 2015.

Figur 2.4. Privatforbrug

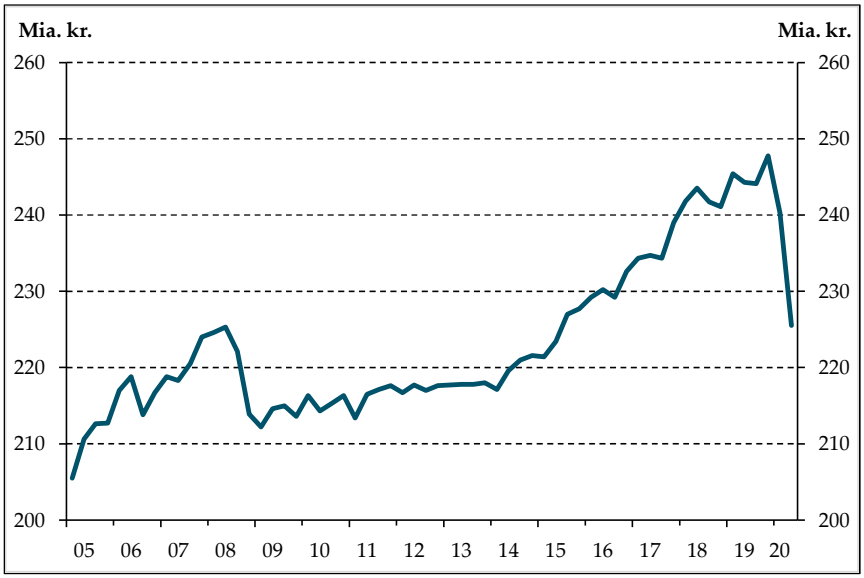

Anm.: Data i figuren er sæsonkorrigeret kvartalsdata målt i faste, kædede værdier.
Kilde: Danmarks Statistik.

Faldet i privatforbruget skyldes dels, at mulighederne for at forbruge blev indskrænket med nedlukningen. Der blev fx lukket storcentre, liberale erhverv (frisører, massører o.l.), restauranter og barer mv., alle indendørs kulturinstitutioner og fritidsfaciliteter samt indført stramme rejserestriktioner. Dertil blev mange offentlige arbejdspladser, skoler og dagtilbud lukket, og der blev begrænsninger i den kollektive trafik.

Privatforbruget er givetvis også blevet ramt af, at forbrugerne har været tilbageholdne af frygt for smitte med COVID-19, *jf. fodnote 1*.

Hurtig genopretning i dele af forbruget

Fra midten af april begyndte en gradvis genåbning af samfundet. Det satte gang i dele af privatforbruget igen. Særligt de områder, som havde været ramt af fuld nedlukning, viste en betydelig bedring ved genåbningen, herunder store dele af detailhandlen.

Under nedlukningen var salg af fødevarer og andre dagligvarer ikke negativt påvirket – tværtimod steg omsætningen her i marts, *jf. figur 2.5a.* Omvendt blev salg af tøj og sko nærmest halveret, og salg af øvrige forbrugsvarer faldt også (fx bolig/fritid, byggemarkeder og apotekersalg).

Med genåbningen af store dele af detailområdet i løbet af april og maj mere end genvandt omsætningen her det tabte. Den stigende detailomsætning skal også ses i lyset af muligheden for nethandel. Det tyder altså på, at hovedparten af vareforbruget er kommet stærkt tilbage efter nedlukningen i foråret.

Bilsalget steg også i kølvandet på genåbningen, *jf. figur 2.5b.* Den månedlige tilgang af personbiler blev reduceret med over 20 pct. i marts og næsten 12 pct. yderligere i april, men steg så kraftigt hen over sommeren tilbage og over niveauet fra før krisen. Siden er tilgangen faldet lidt igen, men har de seneste tre måneder gennemsnitligt ligget på niveau med månederne før coronakrisen.

Figur 2.5a. Detailomsætningen

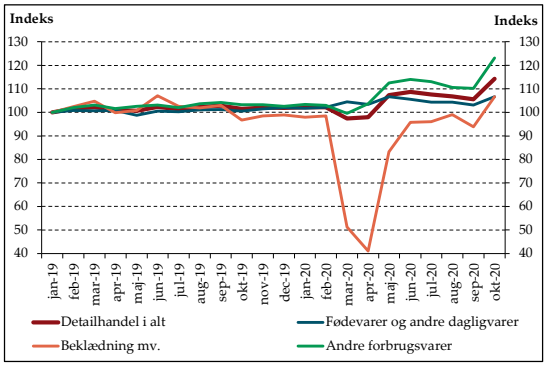

Figur 2.5b. Bilsalg, tilgang af personbiler

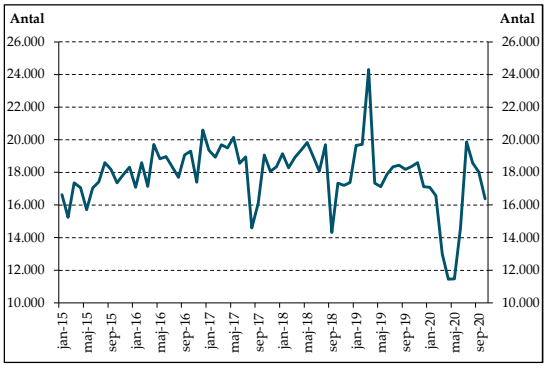

Anm.: I *figur 2.5a.* er data et sæsonkorrigeret mængdeindeks (oprindeligt indeks 2015 = 100, men her med januar 2019 = indeks 100). *Figur 2.5b.* viser den sæsonkorrigerede månedlige tilgang af nyregistrerede personbiler. Udsving i foråret 2019 skal ses i lyset af forventninger om afgiftsstigninger. Sidste observation i begge figurer er oktober 2020.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Mens store dele af vareforbruget har rettet sig i takt med genåbningen, står det anderledes til for tjenesteforbruget. Mange af tjenesteerhvervene er fortsat ramt af restriktioner og forsamlingsforbud, som tilmed er blevet strammet igen i efteråret. Derfor er forbruget inden for fx hotel og restauration, oplevelser og rejseaktivitet stadig meget påvirket. Data for korttransaktioner viser fx, at forbruget på restauranter mv. p.t. ligger ca. 15 pct. under samme periode sidste år, forbruget på turistattraktioner o.l. er næsten halveret, og forbruget på transport ligger aktuelt 60 pct. under samme periode i 2019.[2]

[2] Kilde: Danske Bank Spending Monitor, 25. november 2020.

Coronakrisen har dermed ført til en ændring i forbrugssammensætningen, der som minimum vil gøre sig gældende, så længe der stadig er restriktioner på visse områder.

Robuste forbrugere hjælper det private forbrug

Samlet set tyder det dog på, at forbruget er kommet igen flere steder, hvor restriktionerne er blevet lempet, og at husholdningerne ikke for alvor har mistet lysten til at forbruge.

Det skal bl.a. ses i lyset af, at husholdningerne var godt rustet, før coronakrisen brød ud. Under det økonomiske opsving de senere år har husholdningerne holdt igen i forhold til at omsætte den stigende indkomst til forbrug. I stedet er en større andel af indkomsten gået til at nedbringe gæld og øge opsparingen, hvilket er ret atypisk under opgangsperioder. Det afspejler sig i en faldende forbrugskvote, hvor husholdningernes forbrug siden finanskrisen er faldet fra et niveau på ca. 95 pct. af den disponible indkomst til i 2019 at udgøre knap 80 pct., *jf. figur 2.6a.* Dermed har husholdningerne overordnet set plads til at øge privatforbruget.

Perioden inden coronakrisen var samtidig præget af en situation, hvor dansk økonomi stod stærkt uden væsentlige ubalancer, herunder også for boligmarkedet. Udviklingen på boligmarkedet har stor betydning for udviklingen i det private forbrug og økonomien generelt. Et overophedet boligmarked var fx en af hovedårsagerne til, at finanskrisen ramte Danmark så kraftigt. Under coronakrisen har boligmarkedet til gengæld holdt sig oven vande med fortsat stigende huspriser, *jf. nedenfor*. Det understøtter husholdningernes økonomi og giver plads til øget forbrug.

Det private forbrug er desuden blevet hjulpet af trepartsaftalen om midlertidig lønkompensation og de øvrige hjælpepakker, som har holdt hånden under mange tusinde lønmodtagere. Uden disse ville beskæftigelsen givetvis være faldet noget kraftigere, og flere ville have mistet deres arbejde, end det har været tilfældet. Samtidig har lønmodtagerne oplevet reallønsfremgang, *jf. kapitel 3.*

Fortsat forsigtige forbrugere

Usikkerheden om den økonomiske udvikling, situationen på arbejdsmarkedet og frygten for COVID-19-smitte påvirker imidlertid forbrugernes humør. Efter et stort dyk i forbrugertilliden i forbindelse med coronakrisens udbrud, blev pessimismen mindre udtalt, i takt med at samfundet gradvist begyndte at åbne igen, *jf. figur 2.6b.* Med en genopblussen af smitten i efteråret er tilliden dog faldet lidt igen og peger dermed fortsat på forsigtige forbrugere.

Figur 2.6a. Forbrugskvote

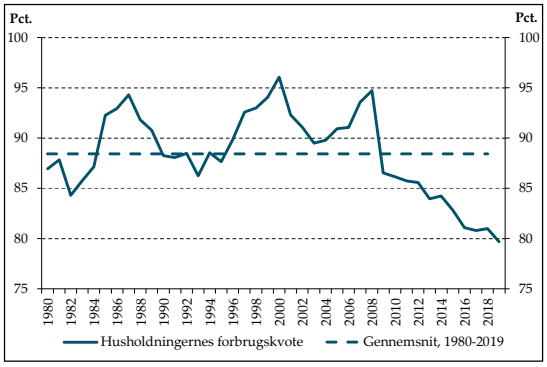

Figur 2.6b. Forbrugertillid

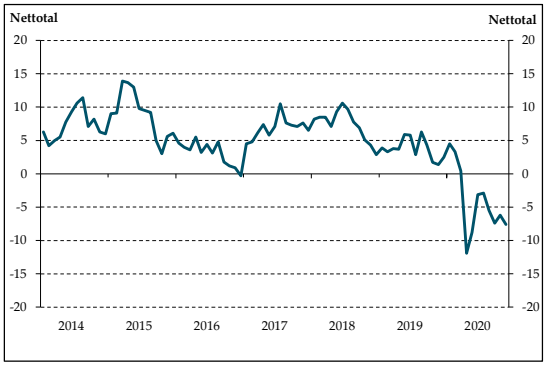

Anm.: Forbrugskvoten i *figur 2.6a.*er beregnet som privatforbruget ekskl. boligydelser som andel af husholdningernes disponible indkomst (den forbrugsbestemmende indkomst) på kort sigt.
Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) og egne beregninger.

Udbetaling af feriepenge

I midten af juni indgik regeringen og et bredt flertal i Folketinget en aftale om udbetaling af tre ugers indefrosne feriepenge, *jf. boks 2.2.* Ordningen trådte i kraft d. 1. oktober 2020, og der kan søges om udbetaling frem til 1. december 2020. Der er ved midten af november udbetalt i alt knap 50 mia. kr., *jf. ATP*. Samtidig blev det aftalt at give et tilskud på 1.000 kr. skattefrit til alle ydelsesmodtagere. Det tilskud blev udbetalt i de første uger af oktober.

Boks 2.2. Udbetaling af indefrosne feriemidler

Et flertal i Folketinget blev d. 15. juni 2020 enige om at udbetale tre ugers indefrosne feriepenge.

De indefrosne feriepenge er et resultat af overgangen til den nye ferielov med samtidighedsferie, som trådte i kraft 1. september 2020. Som en del af overgangen skal feriemidler optjent i perioden 1. september 2019 - 30. august 2020 indefryses, indtil den enkelte går på pension. De indefrosne feriemidler forvaltes af Lønmodtagernes Feriemidler. Størstedelen af midlerne – den del som ikke er indbetalt til FerieKonto – kan arbejdsgiverne 'låne' af fonden, indtil medarbejderen går på pension, mod en indeksering af beløbene med lønudviklingen. Det sikrer, at arbejdsgiverne ikke skal nedbringe likviditeten markant som følge af overgangen til den nye ferielov.

Der er i alt indefrosset fem ugers feriepenge, hvoraf der med aftalen i juni blev enighed om, at de tre af ugerne skulle frigives. Det bemærkes, at staten stiller mellemfinansiering til rådighed, således at virksomhederne ikke mister likviditet som følge af udbetalingen.

I forbindelse med aftalen blev det desuden aftalt, at partierne skal forhandle om at udbetale de sidste to ugers feriepenge til efteråret.

Udbetalingen af de indefrosne feriepenge er frivillig for lønmodtagerne, og man har kunne søge om pengene fra starten af oktober og frem til 1. december.

De udbetalte feriepenge modregnes ikke i andre forsørgelsesydelser.

Ifølge ATP, som administrerer udbetalingen, har mere end 2,1 mio. danskere indtil videre (midten af november) bestilt deres indefrosne feriepenge, mens 1 mio. stadig har mulighed for det. Der er udbetalt 49 mia. kr. ud af de 60 mia. til udbetaling.

Udbetalingerne har haft en stor effekt på forbruget i løbet af oktober. Fx er detailomsætningen steget med over 8 pct. i oktober, *jf. figur 2.5a.*, og i uge 42 lå kortomsætningen ca. 12½ pct. højere end samme uge sidste år, *ifølge Nets*. Det forhøjede forbrug har især

været synligt inden for byggemarkeder, tøj og sko, elektronik, kosmetik og smykker.[3] Omvendt er forbruget på flere af de områder, særligt tjenester, der er underlagt restriktioner, fortsat lavere end samme periode sidste år. Udbetalingen af feriemidlerne kan dog alligevel til en vis grad have understøttet forbruget her i en tid med indførelse af nye restriktioner og øget usikkerhed.

Fra udgangen af oktober og i november er der tegn på, at det ekstraordinære skub til forbruget er aftaget igen. Udbetalingen af feriemidlerne forventes dog også at understøtte forbruget senere på året (fx i forbindelse med julegaveindkøb) og i 2021. Dels er det fortsat muligt at søge om udbetaling, og dels er det ikke alle, der endnu har brugt de udbetalte midler. Der vil dog også være nogle, som vælger ikke at få midlerne udbetalt, samt nogle, der får udbetalt de indefrosne feriemidler, og som har til hensigt at øge opsparingen/reducere gælden frem for at øge forbruget.

Historisk fald i privatforbruget afløses af relativ hurtig genopretning

Baseret på ovenstående ventes genopretningen af dansk økonomi på den korte bane især at være trukket af fremgang i det private forbrug. Og der er udsigt til, at privatforbruget allerede i løbet af 2021 er tilbage på niveauet fra før krisen. Alligevel skønnes et fald i privatforbruget på 3¾ pct. i år, hvilket vil være det største årlige fald i nyere tid, og dermed også lidt større end under finanskrisen i 2009, *jf. figur 2.7*. Med forventning om gradvis genopretning skønnes en forbrugsvækst på godt 3½ pct. i 2021 og 2½ pct. i 2022.

Figur 2.7. Privatforbrug, årlig realvækst

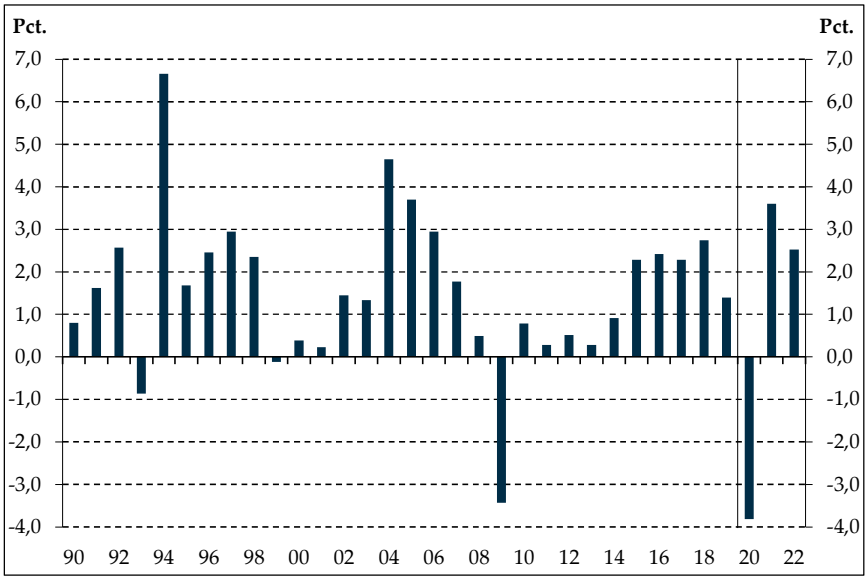

Anm.: Tal for 2020-2022 er FH's forventninger.
Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

[3] Kilde: Nets samt Danske Bank Spending Monitor.

Hurtig genopretning på boligmarkedet

Tilbageslaget i den indenlandske efterspørgsel og forbrugertilliden ser ikke ud til at have sat varige aftryk på boligmarkedet. Efter et midlertidigt fald i boligpriserne på enfamiliehuse i marts 2020, var priserne allerede tilbage på niveau i maj 2020.

Siden da er priserne fortsat op ad, hvilket betyder, at priserne samlet set skønnes at stige med 3 pct. i 2020, *jf. figur 2.8a*. Således skønnes boligmarkedet at følge de tendenser, der prægede forventningerne før COVID-19, hvor priserne er steget stabilt siden 2013. Den stabile fremgang i boligpriserne har været i et mere naturligt tempo sammenlignet med perioden før finanskrisen med årlige vækstrater i omegnen af 20 pct.

At boligmarkedet har fulgt en mere naturlig udvikling over de seneste år er med til at understøtte privatforbruget og genopretningen af dansk økonomi. Under finanskrisen i slutningen af 00'erne blev en periode med meget høje vækstrater afløst af et markant kollaps med store prisfald. Det medvirkede til at forlænge krisen.

Figur 2.8a. Huspriser

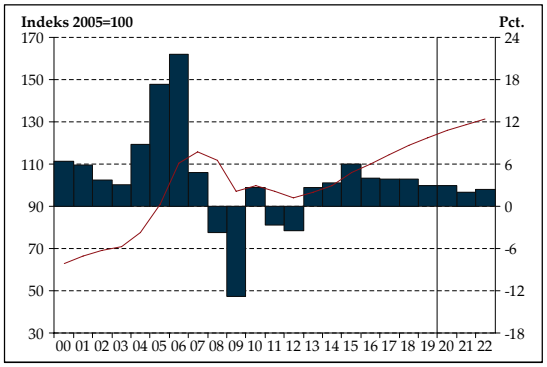

Figur 2.8b. Hus- og ejerlejlighedspriser

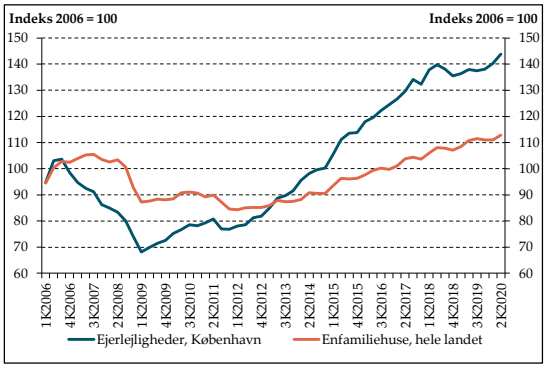

Anm.: Søjlerne i *figur 2.8a.* angiver årlig prisstigning (højre akse), mens kurven angiver indekset (venstre akse). Bemærk, at *figur 2.8a.* er indeks 2005 = 100, mens *figur 2.8b.* er indeks 2006 = 100.
Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

For såvel ejerlejligheder som enfamiliehuse har 2020 været præget af, at priserne stod stille set over hele 1. kvartal som følge af det midlertidige fald i marts. Ser man på ejerlejligheder i København, har priserne mere end indhentet det forsømte allerede i 2. kvartal 2020, *jf. figur 2.8b*. Det vidner om, at tilliden på boligmarkedet over en bred kam er intakt.

På markedet for parcel- og rækkehuse har der været et markant fald i udbuddet af boliger til salg. Aktuelt er der ca. 20 pct. færre parcel- og rækkehuse på markedet sammenlignet med det til-

svarende udbud i 3. kvartal 2019, *jf. figur 2.9a*. På ejerlejlighedsmarkedet er udbuddet omtrent det samme som sidste år, *jf. figur 2.9b*.

Figur 2.9a. Boligudbud, parcel- og rækkehuse

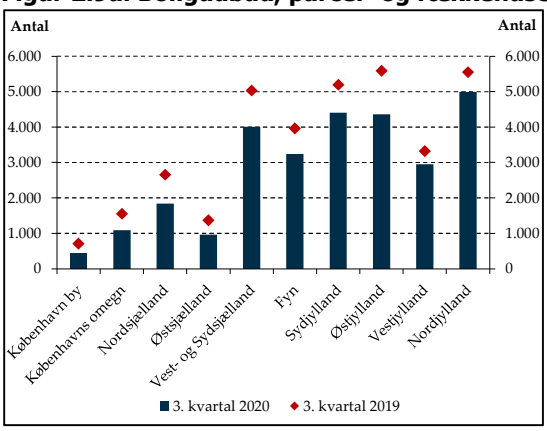

Figur 2.9b. Boligudbud, ejerlejligheder

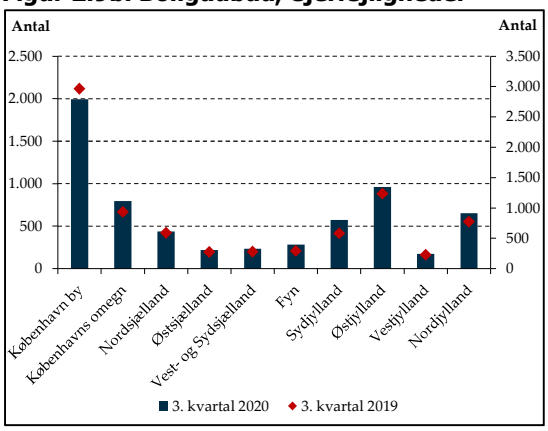

Anm.: Figurerne angiver antallet af udbudte boliger beregnet som et gennemsnit over juli, august og september i hhv. 2019 og 2020. Bornholm er udeladt af denne opgørelse pga. få udbudte boliger.
Kilde: Finans Danmarks boligstatistik.

Usikkerhed om effekt af udskudt boligskatteaftale

Det er usikkert, hvordan den nye boligbeskatning kommer til at påvirke prisudviklingen de kommende år, og hvornår den evt. begynder at slå igennem via forventninger. Ikke mindst i lyset af, at ikrafttrædelsen af de nye skatteregler i 2019 blev udskudt med tre år fra 2021 til 2024. I september 2020 har Skatteministeriet desuden udskudt udsendelsen af de første ejendomsvurderinger fra sommeren 2021 til sommeren 2022.

Udsigt til lavere vækst i huspriserne de kommende år

Da boligmarkedet indtil videre har klaret sig igennem coronakrisen uden at blive mærkbart svækket, er der stadig gode forudsætninger for stigende huspriser de kommende år. Det bliver også understøttet af lave renter og den gradvise genopretning af økonomien. Huspriserne ventes dog at stige i et lidt lavere tempo end de forgangne år med en vækst på 2 pct. i 2021 og 2,4 pct. i 2022.

Boliginvesteringerne viser fremgang trods coronakrisen

Stigende boligpriser og de lave renter har betydet, at de gunstige forhold for boligbyggeriet fortsat er til stede trods coronakrisen. Boliginvesteringerne er således steget i 1. halvår 2020.

Selv om usikkerheden om udviklingen i dansk økonomi kan betyde, at nogle boligprojekter udskydes fremover, forventes der en samlet vækst i boligbyggeriet på 4 pct. i 2020, aftagende til omkring eller lidt under 2 pct. i 2021 og 2022.

Boliginvesteringerne understøttes desuden af *Grøn boligaftale 2020*, hvor der er afsat 30 mia. kr. fra Landsbyggefonden til renovering i

den almene boligsektor, herunder med en ekstraordinær fremrykning af midler til en hurtig afvikling af renoveringsprojekterne på Landsbyggefondens venteliste i 2020-2021.

Stor fald i virksomhedernes investeringer

Store dyk i omsætningen i forbindelse med nedlukningen og restriktionerne i foråret samt stor usikkerhed om den fremtidige indtjening har begrænset virksomhederne i at investere. I 2. kvartal var der et fald på godt 10 pct. i erhvervsinvesteringerne.

Faldet kunne alligevel have været langt større, hvis de mange hjælpepakker, der trods alt har understøttet erhvervslivet, ikke var blevet iværksat. Samtidig har flere investeringer givetvis allerede været planlagt, inden coronakrisen brød ud, og således blevet effektiviseret i løbet af foråret. Det må trods alt forventes at have holdt hånden under virksomhedernes investeringer i 2. kvartal.

Dertil blev de private bygge- og anlægsinvesteringer ikke så kraftigt ramt i 2. kvartal 2020. Det afspejler bl.a., at de bliver understøttet af politisk besluttede projekter, der ikke er så konjunkturafhængige. De samlede erhvervsinvesteringer blev dermed især trukket ned af virksomhedernes investeringer i transportmidler, intellektuelle rettigheder samt maskiner og udstyr.

Virksomhedernes investeringer vil stige moderat

I takt med den delvise genopretning i 3. kvartal – både herhjemme og i udlandet – er virksomhederne generelt også blevet mindre pessimistiske, end det var tilfældet i foråret, selv om bedringen i tillidsindeksene ser ud til at være stoppet siden i sommers, *jf. figur 2.10a.* Forventning om gradvist stigende indenlandsk efterspørgsel skønnes dog at sparke lidt liv i investeringslysten igen.

Tempoet i genopretningen af erhvervsinvesteringerne ventes alligevel at blive moderat det næste års tid. Det skal i lyset af fortsat svag vækst i udlandet det kommende år, *jf. afsnit 2.1*. På den baggrund skønnes et samlet fald i erhvervsinvesteringerne på godt 10 pct. i 2020 og ca. 3 pct. i 2021, *jf. figur 2.10b*.

Som led i en tiltagende vækst i dansk og international økonomi kombineret med væsentligt reduceret usikkerhed om den fremtidige indtjening, er der udsigt til en stigning i virksomhedernes investeringer på omkring 10 pct. i 2022.

Figur 2.10a. Erhvervstillid

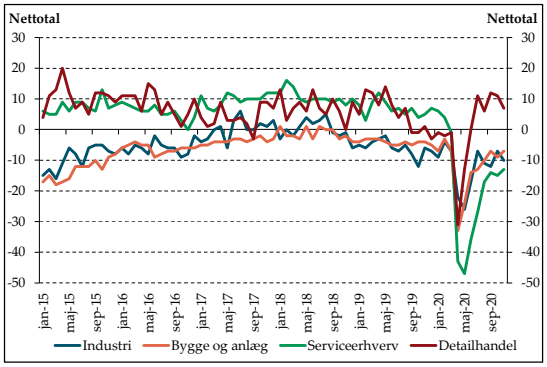

Figur 2.10b. Erhvervsinvesteringer

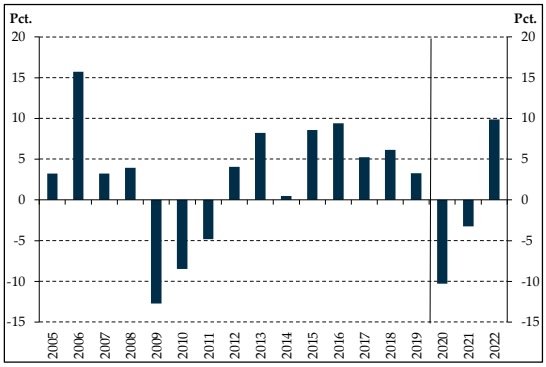

Anm.: I *figur 2.10a.* peger indeks over nul på fremgang/optimisme, mens indeks under nul på tilbagegang/pessimisme. Sidste observation er november 2020. I *figur 2.10b.* vises den årlige vækst i erhvervsinvesteringerne. Tal for 2020-2022 er FH's forventninger.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

Eksporten stærkt påvirket af svag efterspørgsel fra udlandet

Dansk eksport er meget påvirket af, at mange af Danmarks vigtigste samhandelslande er hårdt ramt af COVID-19 og effekterne heraf. Med et fald i 1. kvartal 2020 på over 5 pct. og et yderligere dyk i 2. kvartal på ca. 12 pct. blev eksporten af varer og tjenester sendt mere end fem år tilbage i løbet af 1. halvår 2020.

Historisk fald i tjenesteeksporten… særligt pga. få turister

Det skyldes i høj grad et historisk kraftigt fald i tjenesteeksporten på 14 pct. i 1. kvartal og yderligere 16 pct. i 2. kvartal, *jf. figur 2.11a.* Det afspejler ikke mindst, at COVID-19 og rejserestriktionerne satte et brat stop for udenlandske turister i Dannmark. Normalt fylder turismeindtægterne ikke meget i udviklingen i den samlede tjenesteeksport, men når indtægterne pludseligt bliver reduceret til en brøkdel af, hvad de var, så har det markant effekt, og tjenesteeksporten har mistet mange milliarder kroner.

Dertil er tjenesteeksporten også blevet trukket ned af lavere eksport af søtransport som følge af faldende verdenshandel. Søtransporten fylder langt størstedelen af den danske tjenesteeksport.

Vareeksporten påvirket af nedgangen i verdenshandlen

Vareeksporten har klaret sig lidt bedre med en lille stigning i 1. kvartal og et fald på ca. 9 pct. i 2. kvartal. Varehandlen er ikke på samme måde som fx turismen blevet direkte ramt af restriktioner om at krydse grænser, men bliver meget påvirket af den generelt vigende globale efterspørgsel.

Det vejer dog op, at dansk eksport er mindre konjunkturfølsom på grund af sammensætningen. Danmark har en relativt stor eksport af bl.a. medicinalvarer og vindmøller, som også under coronakrisen har klaret sig bedre end fx eksporten af transportmidler, som til gengæld fylder meget lidt. Det vil alt andet lige give et mindre gennemslag til dansk vareeksport af den svagere udlandsvækst.

Der er tegn på en lille stigning i eksporten i 3. kvartal i lyset af den delvise genopretning i international økonomi. Til gengæld ventes den globale genopretning at gå midlertidigt i stå igen i 4. kvartal med effekt på eksporten. Samlet set skønnes eksporten at falde med 12 pct. i 2020, *jf. figur 2.11b.* Faldet i eksporten i 2020 ser ud til at blive større end under finanskrisen. Det kan tilskrives den historiske svækkelse af tjenesteeksporten.

I lyset af at genopretningen i udlandet ventes at ske langsommere end i Danmark, *jf. afsnit 2.1*, forventes det også at dæmpe efterspørgslen efter danske varer og tjenester. Dertil vil tjenesteeksporten forsat være udsat på den korte bane, hvor COVID-19 vurderes stadig at medføre rejserestriktioner.

Der skønnes på den baggrund en vækst i eksporten i 2021 på 3¼ pct. stigende til 6 pct. i 2022.

Figur 2.11a. Vare- og tjenesteeksport

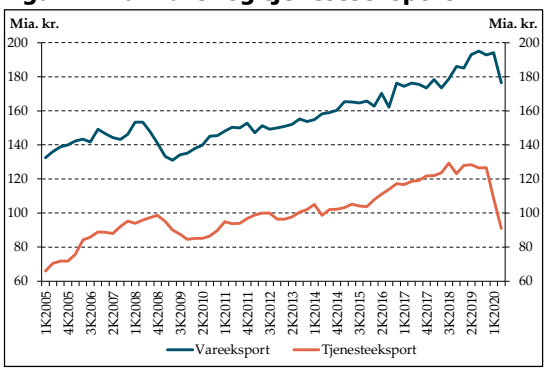

Figur 2.11b. Samlet eksport, årligt

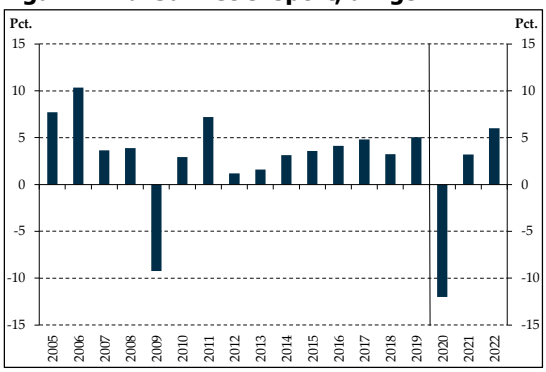

Anm.: *Figur 2.11a.* viser kvartalsdata for hhv. vare- og tjenesteeksporten. Data er sæsonkorrigeret og opgjort i faste, kædede værdier. *Figur 2.11b.* viser årlig data for den samlede eksport opgjort i faste, kædede værdier. Tal for 2020-2022 er FH's forventninger.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

Importen svækket af lavere indenlandsk efterspørgsel

Den lavere indenlandske efterspørgsel har givet sig udslag i et samlet fald i importen i 1. halvår 2020 på godt 15 pct. sammenlignet med 4. kvartal 2019. Med den ventede, gradvise – dog fortsat afdæmpede – genopretning af den indenlandske efterspørgsel er der også udsigt til stigende import i 2021 og 2022. Der skønnes således et fald i import i år på 10 pct. efterfulgt af en vækst i 2021 på knap 2 pct. og i 2022 på 6½ pct.

Baseret på skønnene for udviklingen i eksport og import vurderes den samlede handel med udlandet at give et stort negativt bidrag til udviklingen i dansk økonomi i år, mens der i 2021 og 2022 ventes et positivt – men meget begrænset – vækstbidrag.

Fortsat stort, men aftagende overskud på betalingsbalancen

Der har de seneste mange år været et markant overskud på betalingsbalancen. Det toppede sidste år på et rekordhøjt niveau på over 200 mia. kr., eller hvad der svarer til 8,9 pct. af BNP, *jf. figur 2.12.* Overskuddet er blandt andet kommet fra handlen med varer og tjenester samt fra formueindkomsten (netto).

Der ventes et fortsat stort overskud på betalingsbalancen i de kommende år. Som følge af coronakrisen er overskuddet dog faldet gennem 2020. Det ventes at fortsætte i løbet af prognoseperioden. Der skønnes dermed et overskud på 7,4 pct. af BNP i 2020 faldende til godt 6 pct. i 2022.

Figur 2.12. Betalingsbalancen

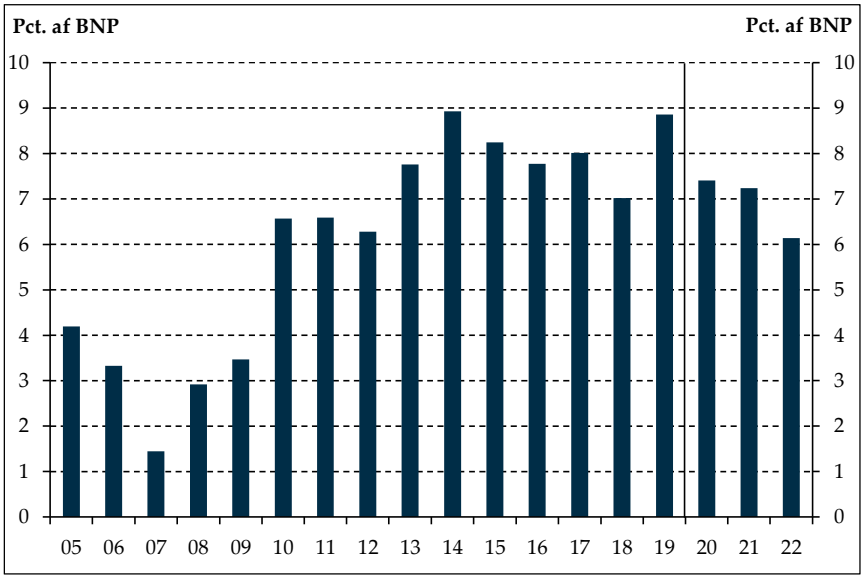

Anm.: Tal for 2020-2022 er FH's forventninger.
Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

2.3. Offentlig sektor og den økonomiske politik

Den offentlige økonomi står i krisens tegn

Den offentlige økonomi står i 2020 og de kommende år i coronakrisens tegn, hvor der føres en aktiv finanspolitik for at sikre, at dansk økonomi kommer hurtigst muligt gennem krisen. Særligt i 2020 er der tale om store udgiftsposter som følge af de mange hjælpepakker og øvrige finanspolitiske tiltag.

Mange tiltag for at hjælpe virksomheder og lønmodtagere

Hjælpepakkerne omfatter en lang række direkte tilskud i form af bl.a. trepartsaftalen om midlertidig lønkompensation, midlertidig kompensationsordning for virksomhederens faste omkostninger, forlængelse af periode for dagpenge og sygedagpenge samt flere kompensationsordninger på kulturområdet.

Der blev også lavet aftaler med KL og Danske Regioner, der fx gav mulighed for fremrykning af offentlige investeringer.

Dertil omfatter hjælpepakkerne også garantiordninger og nogle øvrige likviditets- og finansieringsmuligheder for virksomhederne, som ikke direkte øger de offentlige udgifter, ud over at der i nogle tilfælde er afsat en forventet tabsramme.

De direkte udgiftsmæssige konsekvenser af de besluttede tiltag blev i første omgang opgjort til ca. 110 mia. kr., *jf. Økonomisk Redegørelse, maj 2020*. I juni blev der aftalt en tilpasning af nogle af ordningerne,[4] og det øgede statens udgifter yderligere. Omvendt er udgiftsskønnet for kompensation for virksomhedernes faste omkostninger blevet nedjusteret med over 50 mia. kr., *jf. Økonomisk Redegørelse, august 2020*.

Siden er de kompensationsordninger, som stadig gælder for de virksomheder/områder, der er ramt af stramme restriktioner (herunder forbud mod at holde åbent), blevet forlænget. Der er også kommet nye til – fx i forbindelse med nedlukning af store dele af Nordjylland (herunder trepartsaftale om særlig lønkompensation). Dertil er der lavet trepartsaftale om arbejdsfordeling og om barselsdagpenge til forældre med hjemsendte børn.

Der foreligger ikke en officiel opgørelse med skøn over statens samlede udgiftsmæssige konsekvenser af hjælpepakkerne frem til i dag. Men det må formodes på baggrund af ovenstående at løbe op i minimum 70 mia. kr. De endelige udgifter afhænger imidertid af brugen af de enkelte ordninger, og der er således stor usikkerhed forbundet med disse skøn.

Langt hovedparten af hjælpepakkerne er midlertidige og forventes derfor kun at påvirke de offentlige udgifter i 2020.

Yderligere finanspolitiske tiltag for at genstarte dansk økonomi

Ud over de mange hjælpepakker er der gennemført yderligere finanspolitiske tiltag for at understøtte genopretningen. Det drejer sig blandt andet om udbetaling af indefrosne feriepenge, midlertidigt forhøjet fradrag for virksomhedernes udgifter til forskning og udvikling, aftale om styrket opkvalificering og aftale om ekstraordinært løft af ledige, trepartsaftale om ekstraordinær hjælp til elever og lærlinge samt klimaaftale for energi og industri og en grøn boligaftale.

Disse genopretningstiltag skønnes af Finansministeriet at give en indsprøjning til økonomien på samlet 76 mia. kr. i 2020 og 2021.

[4] Kilde: Aftale om udfasning af hjælpepakker, stimuli-initiativer og eksportinitiativer.

Med finanslovforslaget for 2021 har regeringen foreslået yderligere finanspolitiske tiltag, herunder ved at afsætte godt 9 mia. kr. i en *Reserve til genstart af dansk økonomi og særlige udfordringer afledt af COVID-19*. Genstartsreserven dækker også ud over 2021. Dertil forventes Danmark at kunne modtage omkring 10 mia. kr. i tilskud fra den europæiske genopretningsfond, *jf. boks 2.1*.

I forbindelse med fremlæggelsen af finanslovforslaget, blev der samtidig udarbejdet en ny 2025-plan[5]. Den viser, at der er plads til yderligere lempelser fra 2022, herunder er der i planen lagt op til et løft i de offentlige investeringer frem mod 2025.

Aftale med kommuner og regioner

Med aftalerne om kommunernes og regionernes økonomi for 2021 blev serviceudgifterne løftet med 1,5 mia. kr. i kommunerne og 1,3 mia. kr. i regionerne. Der er tale om en lidt lavere stigning i serviceudgifterne end i økonomiaftalerne for 2020, men løftet dækker bl.a. stigende udgifter til demografien. Derudover blev den foreløbige kompensation for coronarelaterede udgifter i kommuner og regioner for 2020 fastlagt i aftalerne, *jf. nedenfor*.

Ekstraordinær kraftig vækst i det offentlige forbrug i 2020

På baggrund af ovenstående forventes det reale offentlige forbrug at vokse med 2,2 pct. i 2020, 0,6 pct. i 2021 og 1,0 pct. i 2022, hvilket er i tråd med regeringens skøn for den offentlige forbrugsvækst, *jf. Økonomisk Redegørelse, august 2020* og *DK-2025*.

I 2020 er vækstskønnet i det offentlige forbrug ekstraordinært højt. Det skal navnligt ses i lyset af merudgifter til håndtering af COVID-19. Ifølge regeringen svarer det til en korrektion af væksten på ca. ½ pct.-point i 2020, og som med modsat fortegn også gør sig gældende i 2021. Uden disse effekter skønnes den offentlige forbrugsvækst således til ca. 1¾ pct. i 2020 og 1 pct. i 2021.

Demografi presser offentlig service

Den offentlige velfærd er fortsat underlagt et stigende pres fra befolkningsudviklingen. Befolkningen vokser, og der kommer flere børn og ældre, hvilket lægger pres på servicen inden for blandt andet daginstitutioner, ældreplejen og sundhedsvæsenet. Med den seneste befolkningsprognose fra Danmarks Statistik er befolkningstilvæksten dog nedjusteret en smule.

Befolkningen vokser med 145.000 personer frem mod 2025

Befolkningen som helhed ventes at vokse med ca. 145.000 personer frem mod 2025, *jf. figur 2.13a*. Tilvæksten er især drevet af ældre og

[5] DK2025 – en grøn, retfærdig og ansvarlig genopretning af dansk økonomi, Regeringen, august 2020.

børn under seks år, men der kommer også flere i den erhvervsaktive alder.

Sammenholdt med 2019 vil der i 2025 være knap 120.000 flere ældre, svarende til en stigning på 12 pct. Antallet af børn under seks år vokser med knap 20.000, svarende til en stigning på 5 pct. Antallet af børn mellem seks og 15 år falder i perioden.

Figur 2.13a. Befolkningsudvikling

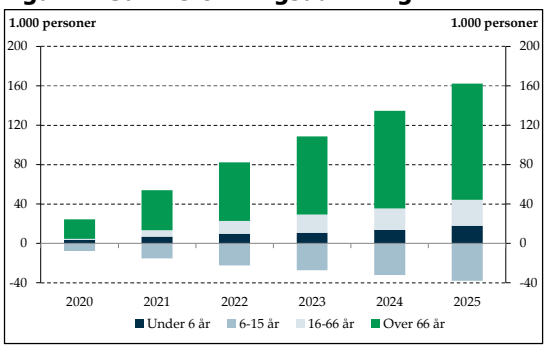

Figur 2.13b. Demografisk træk

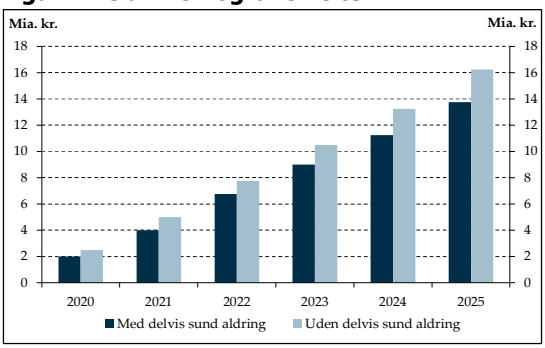

Anm.: I *figur 2.13a.* er befolkningstilvækst sammenlignet med 2019-niveauet fordelt på aldersgrupper. *Figur 2.13b.* viser det demografiske træk med og uden antagelse om sund aldring opgjort i mia. kr. ift. udgiftsniveauet i 2019.

Kilde: *DK2025, august 2020* samt egne beregninger.

Den store befolkningstilvækst medvirker til en vækst i det demografiske træk, som ligger på 0,5-0,6 pct. i de kommende år. I kroner og øre svarer det i gennemsnit til godt 2½ mia. kr. om året eller en samlet stigning i det offentlig forbrug på godt 16 mia. kr. frem mod 2025, *jf. figur 2.13b.* Regeringen indregner sund aldring i det demografiske træk. Uden indregning af sund aldring stiger det demografiske træk med yderligere ca. ½ mia. kr. om året.

Ekstra udgifter til corona dækkes indtil videre kun i 2020

I 2020 har regeringen lovet kommuner, regioner og de statslige institutioner, at staten dækker de ekstraordinære udgifter relateret til corona, *jf. ovenfor*. Den endelige afregning udestår, men indtil videre har kommuner og regioner under ét modtaget hhv. 2,6 og 3,1 mia. kr. Coronaudgifterne er undtaget fra udgiftslofterne. Regeringen har indtil videre ikke givet samme mulighed for 2021. Hvis sundhedskrisen fortsætter, og kommuner og regioner ikke kompenseres i 2021, kan det presse den øvrige borgernære velfærd.

Underforbrug i kommunerne siden 2011

Der har siden 2011 været en klar tendens til, at kommunerne underforbruger i forhold til de aftalte servicerammer, *jf. tabel 2.2*. Det afspejler, at sanktionssystemet over for kommunerne trådte i kraft fra 2011.

Samlet set har kommunerne haft et underforbrug på 24,3 mia. kr. i perioden fra 2011 til 2019. Det svarer til et gennemsnitligt årligt

underforbrug på 2,7 mia. kr. Underforbruget betyder mindre velfærd til borgerne og har fundet sted samtidig med, at de økonomiske rammer på serviceområdet i kommunerne i forvejen er meget stramme. Dertil kommer, at underforbruget i lavkonjunkturperioden efter finanskisen førte til en uhensigtsmæssig og ikke-planlagt finanspolitisk stramning, som efter alt at dømme medvirkede til at forlænge lavkonjunkturen.

I 2019 steg det kommunale underforbrug igen efter, at der stort set var balance i 2018. Det samlede underforbrug udgjorde dermed 1,1 mia. kr. sidste år. I 2019 blev den kommunale serviceramme løftet med 1,2 mia. kr. ved økonomiforhandlingerne. Det løft til velfærd er dermed stort set forsvundet i underforbrug.[6]

Tabel 2.2. Samlet underforbrug på serviceudgifter i kommunerne, 2019-PL

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	I alt
	Mia. kr.									
Underforbrug	6,0	5,9	3,1	2,6	1,7	2,9	0,9	0,1	1,1	**24,3**

Anm.: Underforbruget er i 2013 ekskl. de 2 mia. kr., som kommunerne fik mulighed for at overføre fra service til anlæg. Det vil sige underforbruget i serviceudgifterne var reelt 2 mia. kr. større.
Kilde: Tidligere Økonomi- og Indenrigsministeriet, Finansministeriet, PL-oplysninger fra KL og egne beregninger.

Offentlige investeringer reduceret de senere år… men får nu igen et løft

De offentlige investeringer blev efter finanskrisen løftet til et niveau på ca. 3¾ pct. af BNP. Således bød 2014 på det højeste niveau for de offentlige investeringer i 30 år. I forbindelse med det efterfølgende opsving blev investeringer igen reduceret til et niveau på godt 3¼ pct. af BNP i 2017-2019.

I år og de kommende år er der lagt op til et løft i de offentlige investeringer, bl.a. som led i den finanspolitiske lempelse for at stimulere den økonomiske aktivitet. De offentlige investeringer skønnes igen at udgøre, hvad der svarer til ca. 3¾ pct. i 2020-2022.

Stort overskud på de offentlige finanser vendes til underskud

Dansk økonomi trådte ind i coronakrisen med sunde offentlige finanser. Der var i 2019 et overskud på knap 90 mia. kr., svarende til 3,8 pct. af BNP. Dermed var der sidste år det største overskud på den offentlige saldo i 12 år.

De mange hjælpepakker og finanspolitisk stimulans ventes – særligt i 2020 – at give et stort træk på den offentlige saldo. Samtidig vil de svækkede konjunkturer også reducere saldoen. Der skønnes et stort underskud på den offentlige saldo i år på godt 90 mia. kr., eller hvad der svarer til over 4 pct. af BNP.

[6] Når man dertil ligger, at kommunerne endte med at budgettere 0,3 mia. kr. mindre til service end den aftalte serviceramme, så bliver det samlede resultat en negativ vækst på 0,2 mia. kr. i midlerne til den kommunale velfærd i 2019.

Da en stor del af hjælpepakkerne i 2020 er midlertidige, giver det i sig selv en stor forværring af den faktiske saldo fra 2019 til 2020 efterfulgt af en stor forbedring i 2021. Dertil vil de svagt forbedrede konjunkturer også reducere underskuddet på den offentlige saldo de kommende år. Der påregnes på den baggrund et underskud på den offentlige saldo på knap 3 pct. i 2021 og 2 pct. i 2022.

Fortsat sunde offentlige finanser

Den offentlige saldo i 2020 vurderes således at overstige grænsen for offentlige underskud i EU's Stabilitets- og Vækstpagt på 3 pct. EU har dog midlertidigt suspenderet de finanspolitiske regler om underskud på de offentlige finanser for 2020 og 2021. Dermed vil Danmark ikke få en henstilling på grund af et uforholdsmæssigt stort underskud på den faktiske saldo i år eller næste år. Aktuelt ser underskuddet på den offentlige saldo dog ud til at holde sig inden for grænsen både i 2021 og 2022.

Det er vurderingen, at den finanspolitiske holdbarhed ikke belastes nævneværdigt som følge af coronakrisen, idet der for størstedelen af hjælpepakkerne er tale om midlertidige udgifter. De Økonomiske Råd vurderer som finanspolitisk vagthund, at finanspolitikken er overholdbar med en finanspolitisk holdbarhedsindikator på 1,6 pct. af BNP, *jf. Dansk økonomi, efterår 2020.* Samme konklusion når regeringen frem til med en beregnet holdbarhedsindikator på knap 1 pct. af BNP, *jf. DK2025*.

Kapitel 3. Krisen på arbejdsmarkedet må ikke bide sig fast

3.1. Beskæftigelse

Historisk høj beskæftigelse ved indgangen til 2020

Beskæftigelsen er steget solidt under de seneste års opsving. Fremgangen begyndte i 2013 – fem år efter finanskrisens udbrud. Frem til starten af 2020 er beskæftigelsen steget uafbrudt hvert kvartal i syv år, *jf. figur 3.1a.* I 2018 nåede beskæftigelsen tilbage på niveauet fra før finanskrisen og var ved indgangen til 2020 historisk høj med over 3 mio. beskæftigede.

Markant færre beskæftigede i løbet af foråret 2020

Arbejdsmarkedet er dog blev tydeligt påvirket af den kraftige nedgang i aktiviteten, da coronakrisen indtraf. I 2. kvartal 2020 faldt beskæftigelsen således med over 98.000 personer. På blot et enkelt kvartal blev de seneste års stigninger i beskæftigelsen hvisket ud.

Midlertidig lønkompensation har holdt hånden under mange lønmodtagere

Faldet i beskæftigelsen har alligevel været lavere, end faldet i aktiviteten burde tilsige. Det skal ses i lyset af trepartsaftalen om midlertidig lønkompensation, *jf. afsnit om lønkompensation nedenfor*. Der var godt 250.000 personer hjemsendt på lønkompensation, da det så værst ud i foråret. Ordningen har betydet, at rigtig mange lønmodtagere er blevet fastholdt i ansættelsesforholdet, selv om mange virksomheder har oplevet et markant fald i omsætningen.

Flere lønmodtagere i beskæftigelse igen siden maj

I takt med den delvise genopretning af økonomien hen over sommeren, *jf. kapitel 2,* begyndte beskæftigelsen at stige igen. Siden juni er lønmodtagerbeskæftigelsen steget med godt 50.000 personer, og der er dermed til og med september hentet seks ud af ti af de ca. 80.000 lønmodtagerjob, der gik tabt i februar til maj 2020, *jf. figur 3.1b.* Opgjort som kvartalsgennemsnit er knap halvdelen af faldet i lønmodtagerbeskæftigelsen i 2. kvartal 2020 genvundet i 3. kvartal.

Figur 3.1a. Beskæftigelse

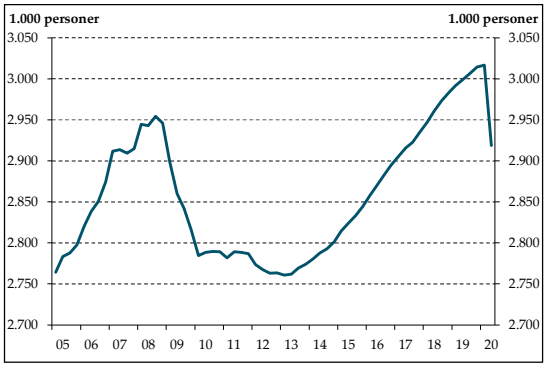

Figur 3.1b. Lønmodtagerbeskæftigelse i 2020

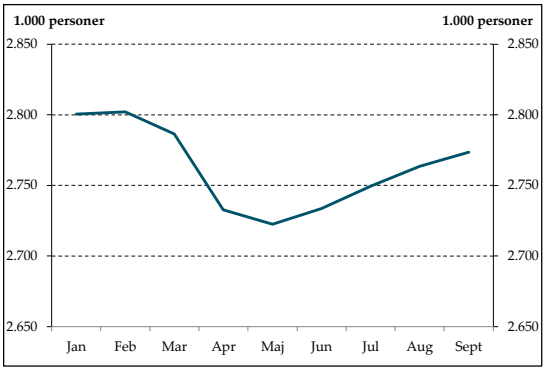

Anm.: *Figur 3.1a* viser den samlede beskæftigelse (inkl. orlov) fra Nationalregnskabet. *Figur 3.1b.* viser lønmodtagerbeskæftigelsen, dvs. at statistikken ikke indeholder selvstændige. Data i begge figurer er sæsonkorrigeret.
Kilde: Danmarks Statistik.

Store forskelle på tværs af brancher

Der er store forskelle på tværs af brancher på, hvordan beskæftigelsen har udviklet sig under coronakrisen, *jf. figur 3.2*. Langt hovedparten af de tabte job fra februar til maj relaterer sig til tjenesteerhverv og skyldes overvejende den omfattende nedlukning af samfundet, forsamlingsforbud og rejserestriktioner og dermed store omsætningstab i de berørte virksomheder, *jf. kapitel 2*.

Således kom mere end halvdelen af de mistede job i foråret fra branchen *Handel og transport mv.* (inkl. hotel og restauration) med et beskæftigelsesfald på over 6 pct. Godt hver tredje kom fra enten *Erhvervsservice* (inkl. bl.a. rejsebureauer og rengøring) med et fald i beskæftigelsen på knap 4 pct. eller fra *Kultur og fritid*, som mistede over hver tiende lønmodtager i den periode.

Med genåbningen hen over sommeren er beskæftigelsen igen steget i mange af tjenesteerhvervene. Flere områder inden for hovedbrancherne er dog fortsat udfordret af COVID-19, restriktioner og effekterne heraf, og beskæftigelsen er således stadig ramt. *Handel og transport mv.* har hentet godt halvdelen af de tabte job tilbage, *Erhvervsservice* godt ⅓ og *Kultur og Fritid* ca. ¾.

Figur 3.2. Udviklingen i lønmodtagerbeskæftigelsen, udvalgte brancher

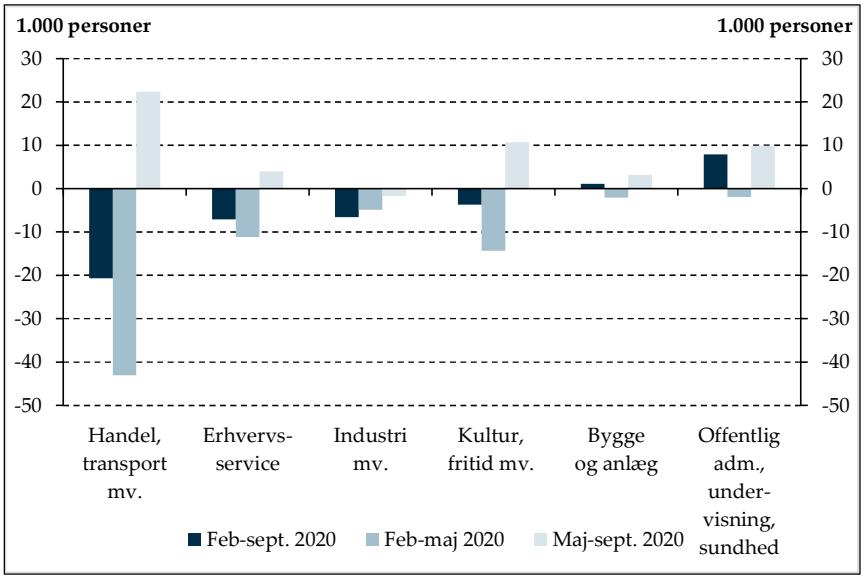

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Under nedlukningen i foråret lukkede mange offentlige arbejdspladser, og de ansatte blev hjemsendt, men fastholdt i ansættelsesforholdet. Samtidig har der givetvis i perioden været en øget efterspørgsel efter arbejdskraft inden for fx sundhedsområdet. Beskæftigelsen i den offentlige branche faldt med knap 2.000 personer i foråret, svarende til 0,2 pct. af branchens beskæftigelse, men er siden maj steget med næsten 10.000 personer.

Industrien og byggeriet har ikke på samme måde været direkte ramt af en fuld nedlukning. Industriens virksomheder er dog under ét mærket af lav aktivitet både herhjemme og i udlandet og påvirkes af den usikkerhed, som COVID-19 forårsager. Antallet af lønmodtagere i industrien er således faldet jævnt siden marts (med en enkelt undtagelse i september) med samlet knap 7.000 personer.

Beskæftigelsen i byggeriet blev kortvarigt påvirket under nedlukningen. Effekten var dog begrænset, hvilket afspejler, at boligmarkedet generelt ikke har været nævneværdigt mærket, *jf. kapitel 2*. Efter et fald på ca. 2.000 personer hovedsageligt i april er antallet af lønmodtagere i bygge- og anlægsbranchen steget, og i september var der godt 1.000 flere lønmodtagere end i februar 2020.

Tegn på opbremsning på arbejdsmarkedet mod slutningen af året

Der er nu små tegn på, at der kan ske en opbremsning på arbejdsmarkedet mod slutningen af året. Forventningerne til beskæftigelsen de kommende tre måneder peger på faldende beskæftigelse inden for serviceerhverv under ét og stilstand i beskæftigelsen inden for industrien, *jf. figur 3.3a*. Omvendt ventes beskæftigelsen fortsat at stige lidt i bygge- og anlægsbranchen.

Der er siden april løbende blevet slået flere stillinger op på Jobnet, *jf. figur 3.3b*. Faktisk ligger det månedlige antal nyopslåede stillinger aktuelt over niveauet fra før coronakrisen, hvilket umiddelbart er meget positivt. Antallet faldt dog lidt i oktober.

Figur 3.3a. Beskæftigelsesforventninger

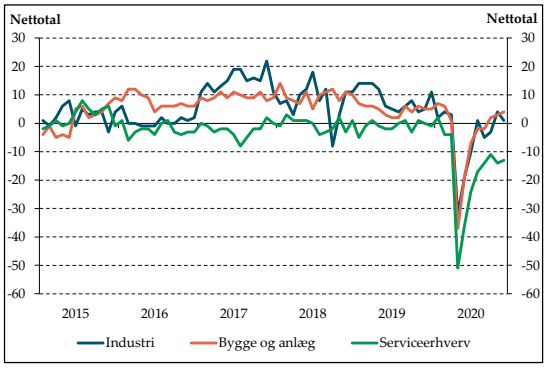

Figur 3.3b. Nyopslåede stillinger

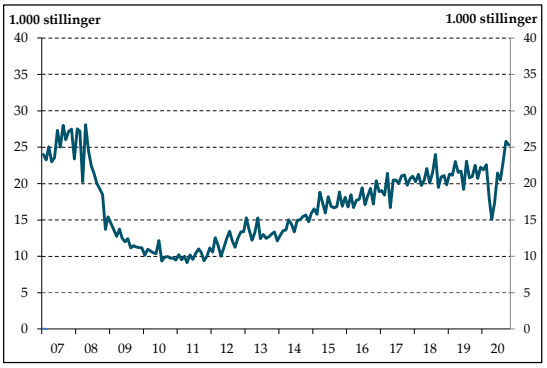

Anm.: I *figur 3.3a.* er sidste observation november 2020. I *figur 3.3b.* er sidste observation oktober 2020. Data i begge figurer er sæsonkorrigeret (egen sæsonkorrektion af nyopslåede stillinger).
Kilde: Danmarks Statistik, www.jobindsats.dk og egne beregninger.

Der er dog en betydelig forskel i opslag på tværs af områder (i stil med beskæftigelsesudviklingen). Nogle erhvervsgrupper har aktuelt væsentligt flere nyopslåede stillinger end normalt. Det gælder bl.a. inden for sundhed og omsorg, pædagogisk og socialt arbejde, bygge og anlæg, industriel produktion samt transport (inkl. lager- og maskinførerarbejde), *jf. figur 3.4*. Her var antallet af nyopslåede

stillinger i oktober 1½ gange større – eller mere – end normalt (gennemsnit for oktober i 2015-2019). Omvendt er der væsentligt færre nyopslåede stillinger end normalt inden for fx hotel og restauration, kontor og administration samt salg og indkøb.[7]

Figur 3.4. Nyopslåede stillinger, udvalgte erhvervsgrupper

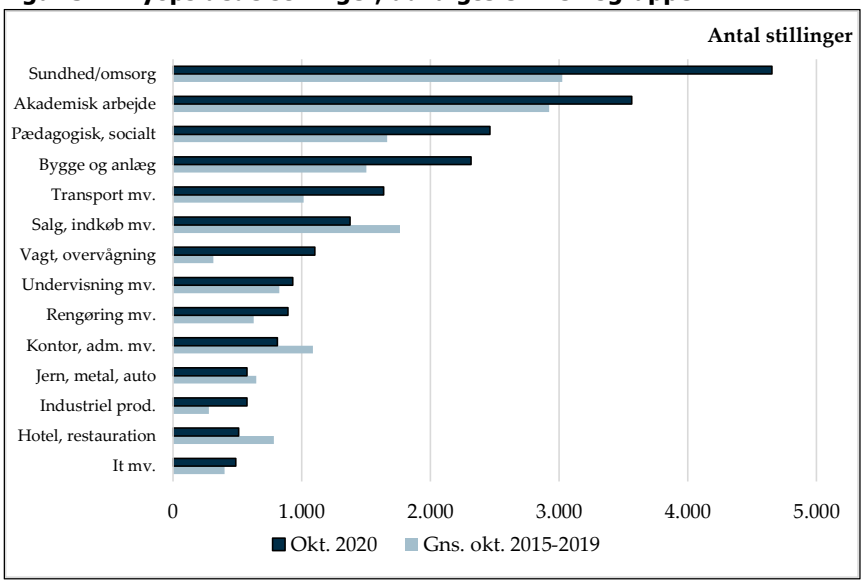

Anm.: Der er ikke medtaget erhvervsgrupper, som udgør under 1 pct. af samlede nyopslåede stillinger i oktober samt leder- og elevstillinger. Data er ikke sæsonkorrigeret.
Kilde: Jobindsats.dk samt egne beregninger.

Dertil er flere personer end normalt fortsat omfattet af afskedigelser, *jf. figur 3.5.* I oktober var der over dobbelt så mange.

Figur 3.5. Varslede fyringer

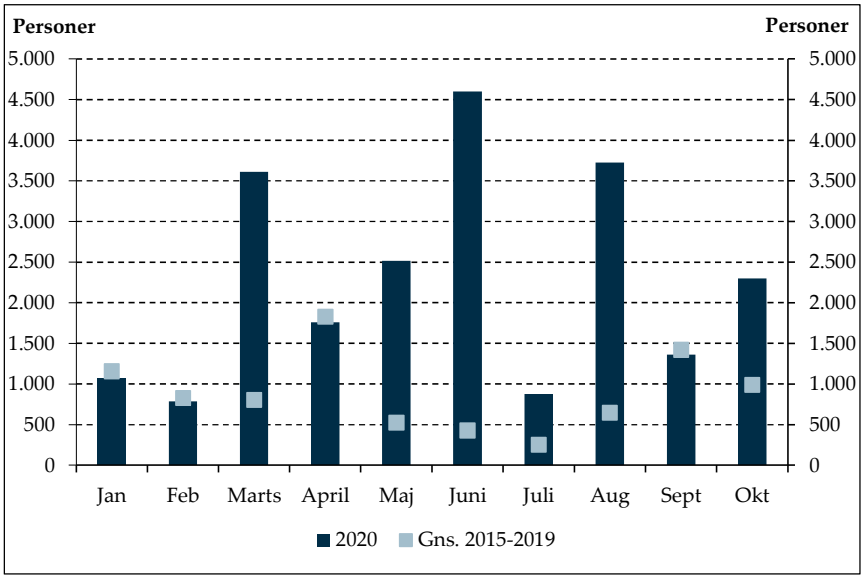

Anm.: Figuren viser, hvor mange personer, der i den pågældende måned var omfattet af afskedigelser af større omgang (varslinger). Data er ikke sæsonkorrigeret.
Kilde: Jobindsats.dk samt egne beregninger.

[7] Ikke alle private virksomheder vælger at slå stillinger op (endsige på Jobnet) ved rekruttering, og der kan være store forskelle på, hvor meget det bliver brugt i forskellige brancher, mens det er et ofte anvendt rekrutteringsværktøj i den offentlige sektor. Derfor fanger opgørelser af opslåede stillinger ikke nødvendigvis al nyttig information om udviklingen på arbejdsmarkedet – særligt i en situation med stor forskel i udviklingen på tværs af brancher.

Beskæftigelsen tilbage på før-kriseniveau i slutningen af 2022

Således ventes beskæftigelsen at falde en smule i 4. kvartal 2020 efter en delvis genopretning i 3. kvartal, *jf. figur 3.6a.* Beskæftigelsen ventes imidlertid at genoptage fremgangen fra næste år. I løbet af 2022 skønnes der igen at være mere end 3 mio. beskæftigede. Beskæftigelsen ventes dog først tilbage på niveauet fra før coronakrisen i slutningen af 2022.

Samlet set skønnes beskæftigelsen at falde med 36.000 personer i år i forhold til sidste år, mens beskæftigelsen herefter ventes at stige med hhv. 10.000 personer i 2021 og 33.000 personer i 2022.

Faldet i den samlede beskæftigelse i år ventes udelukkende at ske i den private sektor. Det gælder særligt i de private servicebrancher, som dog forventes at genvinde arbejdspladser i takt med genopretningen de kommende år, *jf. figur 3.6b*.

Industrien ventes også at miste arbejdspladser i år, dog vil der være tale om et beskedent fald sammenlignet med situationen under finanskrisen. Industriens beskæftigelse vil i højere grad være påvirket af en langsommere genopretning i udlandet, som vil lægge en vis dæmper på jobfremgangen på den korte bane.

I byggeriet er der til gengæld udsigt til moderat stigende beskæftigelse i alle prognoseår. Det skal ses i lyset af fortsat fremgang på boligmarkedet og politisk besluttede anlægsprojekter, *jf. kapitel 2*.

Den private beskæftigelse skønnes samlet set ikke helt at nå tilbage på før-kriseniveauet i løbet af prognoseperioden. Beskæftigelsen i 2022 ventes dog at være ganske tæt på niveauet fra 2019, som var historisk højt på godt 3 mio. personer.

Figur 3.6a. Samlet beskæftigelse

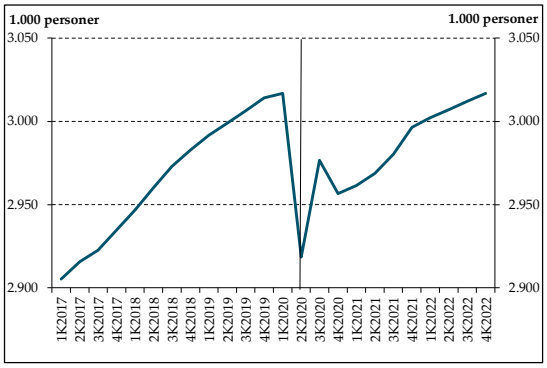

Figur 3.6b. Beskæftigelse fordelt på brancher

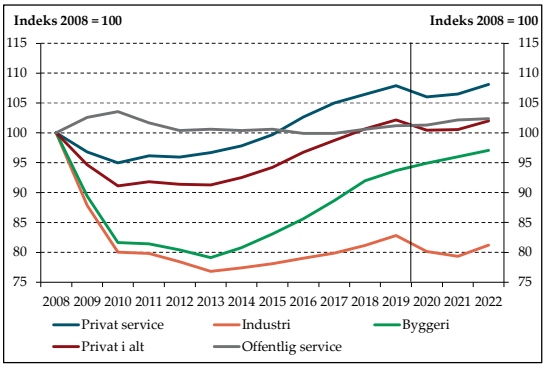

Anm.: Beskæftigelsen er opgjort i personer og er inkl. orlov. *Figur 3.6a.* er baseret på sæsonkorrigeret kvartalsdata, og tal for 3. kvartal 2020 og frem er FH's forventninger. *Figur 3.6b.* er baseret på årsdata, og tal for 2020-2022 er FH's forventninger.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

Der er udsigt til en lille stigning i beskæftigelsen i den offentlige sektor i år og de næste par år. Det skal ses i lyset af løftet i det offentlige forbrug, *jf. kapitel 2*. Den offentlige beskæftigelse ventes at stige med samlet knap 10.000 personer fra 2019 til og med 2022.

Lønkompensation

290.000 lønmodtagerjob omfattet af lønkompensation i 2020

Lønkompensationsordningen blev indført ved den første af årets mange trepartsaftaler i kølvandet på nedlukningen i marts. Både omfang og målgrupper for ordningen har ændret sig i takt med, at samfundet gradvist genåbnede hen over sommeren 2020.

Over 260.000 job indgik i lønkompensationsordningen i den første periode, som udløb den 8. juni 2020. Antallet af job i ordningen aftog i de følgende perioder, men trods udfasningen af ordningen frem mod udgangen af august, var der fortsat næsten 40.000 job med lønkompensation i den sidste periode.

Samlet set har knap 290.000 lønmodtagerjob i den private sektor været omfattet af lønkompensationsordningerne, *jf. tabel 3.1*. Det svarer til omkring 15 pct. af de privatansatte lønmodtagere i 2019, og der er således tale om en vidtfavnende ordning.

Tabel 3.1 Lønkompensationsjob fordelt på brancher og perioder

Brancher	I alt (9/3-29/8)	1. periode (9/3-8/6)	2. periode (9/6-8/7)	3. periode (9/7-29/8)	I alt, som andel af privatansatte
	Job				*Pct.*
I alt	**288.500**	**264.200**	**91.900**	**38.200**	**15,2**
Landbrug mv.	500	500	100	100	1,2
Industri mv.	36.200	29.600	16.900	8.600	11,1
Bygge og anlæg	4.400	4.200	800	400	2,7
Handel	79.400	73.600	19.600	6.300	18,3
Transport	21.700	20.100	12.500	2.400	18,6
Hotel og restauration	52.200	50.200	11.300	8.200	45,1
Information og kommunikation	7.800	7.200	3.300	1.400	7,6
Finansiering og forsikring	1.100	1.000	500	200	1,4
Ejendomshandel mv.	4.500	4.300	1.300	800	11,2
Vidensservice	11.200	9.400	4.800	2.200	8,1
Rengøring, rejsebureauer mv.	16.600	15.200	6.000	3.500	13,4
Undervisning mv.	4.100	3.800	800	600	7,9
Sundhed og socialvæsen	14.700	14.200	1.900	600	19,7
Kultur og fritid	24.700	21.700	10.900	2.500	58,3
Anden service	9.300	9.100	1.400	500	20,8

Anm.: Baseret på individoplysninger om lønkompensationsordningen, senest opdateret pr. 8. oktober 2020. Opgørelsen er job, dvs. en person kan optræde med flere job. Undervisning mv. inkluderer offentlig administration mv. Der tages højde for, at et job kan strække sig over flere ansøgninger eller perioder, således at det samme job kan tælle med i alle perioder, men kun én gang i forhold til i alt. Job, som bestrides af personer uden personnummer, indgår ikke. Der er afrundet til nærmeste 100. Andelen af private lønmodtagere er baseret på 2019-data fra Beskæftigelse for lønmodtagere.

Kilde: Danmarks Statistiks registre, Statistikbanken og egne beregninger.

Det har hovedsageligt været de private servicebrancher, som har fyldt i ordningen. Det gælder særligt hotel og restauration, kultur og fritid samt handel og transport. I disse brancher er både det ab-

solutte antal job og andelen i branchen, som er omfattet af lønkompensation, markante. Men også inden for industrien er der gjort brug af lønkompensation, og relativt set fylder industrijobbene mere i den sidste periode.

Virksomheder og lønmodtagere i et bredt segment af økonomien har således haft gavn af ordningerne.

3.2. Arbejdsløshed

55.000 flere ledige på få måneder i foråret

I takt med den lavere aktivitet og beskæftigelse steg ledigheden med ca. 55.000 fuldtidspersoner fra februar til maj 2020, *jf. figur 3.7*. Dermed ramte antallet af ledige det højeste niveau siden foråret 2013.

Midlertidig lønkomensation fastholdt lønmodtagere i ansættelsesforhold

Trepartsaftalen om midlertidig lønkompensation har betydet, at det store fald i aktiviteten som følge af coronakrisen ikke har ført til en så kraftig stigning i arbejdsløsheden, som man ellers kunne frygte. Da det så værst ud, var over 250.000 personer hjemsendt med lønkompensation, *jf. afsnit 3.1*. Disse personer blev fastholdt i ansættelsesforholdet og indgår dermed ikke i ledighedsstatistikken, men som beskæftigede. Trepartsaftalen er således en væsentlig årsag til, at arbejdsløsheden under coronakrisen ikke er steget så voldsomt som under finanskrisen, selv om tilbageslaget i økonomien på mange punkter har været mere markant.

Figur 3.7. Ledighed

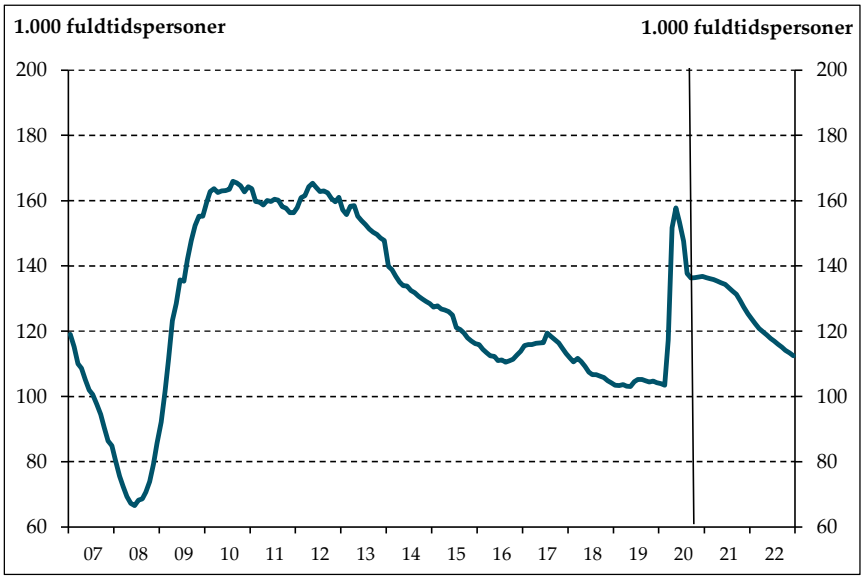

Anm.: Bruttoledigheden er den registrerede arbejdsløshed (nettoledighed) tillagt aktiverede dagpengemodtagere og aktiverede jobparate kontanthjælpsmodtagere. Seneste observation er september 2020. Den lodrette streg angiver overgang til prognose.
Kilde: Danmarks Statistik samt egne skøn.

Færre arbejdsløse i takt med genåbningen

I takt med genåbningen af samfundet og den gradvise genopretning af økonomien hen over sommeren begyndte ledigheden at falde igen fra juni. Der er således siden maj blevet knap 22.000 færre fuldtidsledige.

Faldet i ledigheden er sket samtidig med, at færre har benyttet sig af lønkompensationsordningen. Det tyder dermed på, at flere af de personer, der var hjemsendt på lønkompensation, er kommet tilbage i arbejde. Trepartsaftalen har således også haft stor betydning for genopretningen hen over sommeren. Mange virksomheder har kunne fastholde lønmodtagerne og dermed haft arbejdskraften til rådighed, da der kom lidt mere gang i hjulene efter nedlukningen.

Som led i regeringens gradvise genåbning blev der i begyndelsen af juni indgået en ny trepartsaftale om en udfasning af den midlertidige lønkompensation. Her blev ordningen forlænget til udgangen af august, og regeringen og arbejdsmarkedets parter var samtidig enige om at drøfte en ny midlertidig arbejdsfordelingsordning som supplement til den eksisterende.

Ny trepart om arbejdsfordeling afløser den generelle lønkompensationsordning

I august blev der således indgået endnu en trepartsaftale – denne gang om en ny midlertidig arbejdsfordelingsordning på det private arbejdsmarked med det formål at undgå afskedigelser resten af året.

Den midlertidige ordning betyder, at medarbejdere – på de virksomheder, der vælger at anvende ordningen – kan deles om arbejdet. Medarbejdere vil arbejde mellem 50 og 80 pct. af tiden. Resten af arbejdstiden er de hjemsendt på dagpenge. Medarbejderne vil få fuld løn, når de arbejder, og forhøjet dagpengesats resten af tiden (svarende til ca. 120 pct. af den højeste dagpengesats).

Med endnu en trepartsaftale i slutningen af november blev det aftalt, at den midlertidige ordning om arbejdsfordeling forlænges, så den også gælder i hele 2021.

De personer, som er omfattet af den midlertidige ordning, registreres som ledige i hjemsendelsestiden, hvor de er på dagpenge, og indgår derfor i opgørelsen af ledigheden.[8] Med status i uge 47 var der i alt knap 7.500 personer, der var omfattet af midlertidig arbejdsfordeling, *jf. tal fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR).*

[8] Personer omfattet af midlertidig arbejdsfordeling bruger ikke af dagpengeretten. Det betyder, at hvis de senere bliver ledige, så har ledigheden i forbindelse med arbejdsfordelingen ikke talt med i det samlede dagpengeforbrug.

Stilstand i ledigheden i de sidste måneder af året

Fra slutningen af september ser det ud til, at faldet i ledigheden er bremset op. Det viser de ugentlige opgørelser fra STAR, *jf. figur 3.8.* Det samlede antal tilmeldte ledige har ligget nogenlunde stabilt lige under 155.000 personer siden uge 39. Denne statistik afviger fra den officielle statistik over bruttoledigheden, bl.a. fordi den opgøres i personer i stedet for fuldtidsledige, og dertil ikke er korrigeret for sæsonudsving.

På baggrund af dette og en forventning om en midlertidig pause i genopretningen af økonomien forventes ledigheden derfor at ligge nogenlunde uændret resten af året.

Figur 3.8. Samlet antal tilmeldte ledige, opgjort i uger

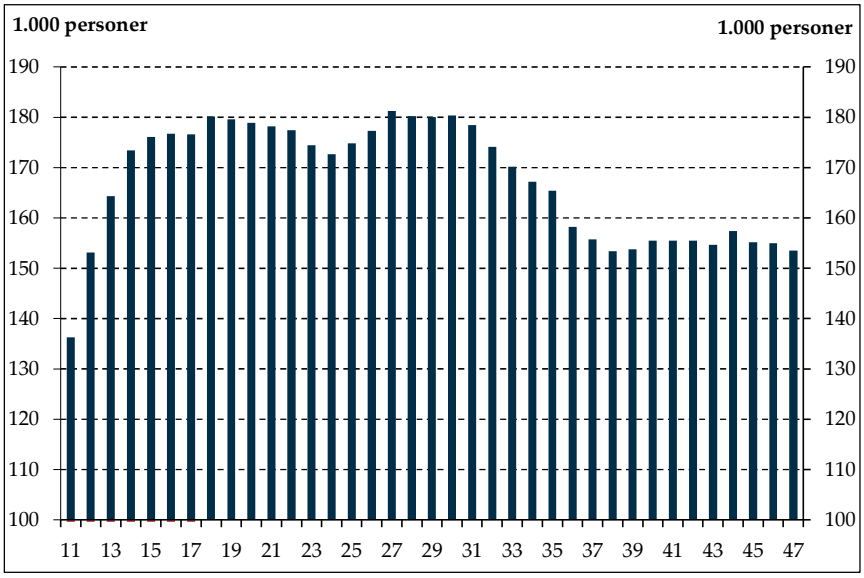

Anm.: Figuren viser det samlede antal tilmeldte ledige i den pågældende uge i 2020 (ultimo ugen). Data er ikke sæsonkorrigeret.
Kilde: Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering og Danmarks Statistik.

Flere personer tilbage i arbejde i takt med genopretningen

I takt med den gradvise genopretning af økonomien og forventning om stigende beskæftigelse igen fra næste år ventes ledigheden imidlertid at genoptage faldet i begyndelsen af 2021 og igennem resten af prognoseperioden.

Efter en stigning i bruttoledigheden på 31.000 fuldtidspersoner i 2020 sammenlignet med 2019 skønnes ledigheden således at falde med samlet 2.000 fuldtidspersoner næste år og med yderligere 15.000 fuldtidspersoner i 2022.

Bruttoledighedsprocenten forventes på den baggrund at falde fra 5,2 pct. i 2020 til ca. 4½ pct. i 2022, *jf. figur 3.9.*

Figur 3.9. Bruttoledighed, pct. af arbejdsstyrken

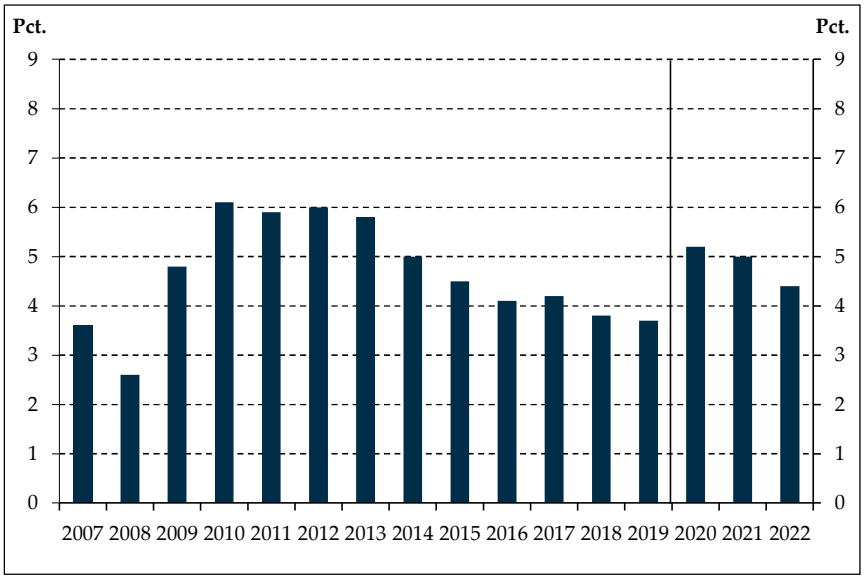

Anm.: Tal for 2020-2022 er FH's forventninger.
Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger og skøn.

Arbejdsløsheden ventes ikke at falde i samme tempo, som beskæftigelsen stiger. Det skyldes bl.a., at noget af den stigende beskæftigelse vurderes at blive dækket af en stigende arbejdsstyrke, *jf. afsnit 3.3*. Bruttoledighedsprocenten i 2022 påregnes således også fortsat at være højere end i perioden før krisen (2016-2019).

Stigende langtidsledighed risikerer at bide sig fast

Da coronakrisen brød ud med en generelt svagere efterspørgsel efter arbejdskraft og deraf stigende ledighed til følge, begyndte langtidsledigheden også at stige. I april og maj steg langtidsledigheden således med knap 5.000 fuldtidspersoner.

Det skal også ses i lyset af, at beskæftigelsesindsatsen i en periode blev midlertidigt suspenderet, da samfundet og de offentlige arbejdspladser lukkede ned i marts, herunder jobcentrene og a-kasserne. Aktiveringstilbuddene blev mere eller mindre sat i bero, og de ledige skulle ikke leve op til kravet om at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Som en del af de mange hjælpepakker blev det desuden besluttet at sætte de lediges dagpengeanciennitet på pause, således at ingen ville miste retten til dagpenge i en midlertidig periode frem til den 9. juni. Det blev senere forlænget til udgangen af august, hvorefter der er sket en tilpasning, der betyder, at de, som opbruger dagpengeretten frem til 1. november 2021, kan få den forlænget i to måneder.

Den 27. maj genåbnede store dele af beskæftigelsesindsatsen. Men selv om antallet af bruttoledige er faldet siden maj, er langtidsledigheden fortsat med at stige. Således er der aktuelt over 8.000 flere

langtidsledige fuldtidspersoner end i marts, og knap hver fjerde bruttoledig er langtidsledig mod hver femte tilbage i marts.

Stigningen i langtidsledigheden siden marts er især synlig blandt dagpengemodtagere (med en stigning på over 50 pct.), mens antallet af kontanthjælpsmodtagere kun er steget marginalt (med en stigning på knap 3 pct.), *jf. figur 3.10a.*

Det afspejler bl.a., at dagpengeancienniteten blev sat på pause, hvilket har medført, at ingen opbrugte dagpengeretten i den periode. Nogle dagpengemodtagere med opbrugt dagpengeret overgår normalt til at blive langtidsledige kontanthjælpsmodtagere eller til at være helt uden forsørgelse (og udgår dermed af ledighedsstatistikken). Det er ikke sket i denne periode, og det har givetvis øget antallet af langtidsledige dagpengemodtagere.

Under normale omstændigheder ville der desuden også være langt større sandsynlighed for, at dagpengemodtagere generelt kommer i arbejde og dermed overgår til beskæftigelse. Det gælder også dem, som er tæt på at opbruge dagpengeretten. Det er heller ikke sket i samme grad under coronakrisen.

Den stigende langtidsledighed er en bekymrende udvikling. Erfaringer viser, at det er sværere at komme tilbage i arbejde jo længere tid, man er ledig. Den generelt stigende ledighed under kriser sender ofte de personer, som har en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet, bagerst i køen, når efterspørgslen efter arbejdskraft igen tager til.

Aktiveringsgraden faldt ikke overraskende markant, da beskæftigelsesindsatsen blev midlertidigt suspenderet, *jf. figur 3.10b.* Det kom i kølvandet på en periode, hvor aktiveringsgraden generelt var for nedadgående. Og trods en øget indsats i takt med genåbningen er kun hver tiende bruttoledige aktuelt i aktivering. Der er dermed fortsat et stykke op til aktiveringsgraden fra før coronakrisen. Der er således også behov for en øget indsats for at komme tilbage på et mere normalt niveau og for at undgå, at den stigende langtidsledighed bider sig fast.

Figur 3.10a. Langtidsledighed

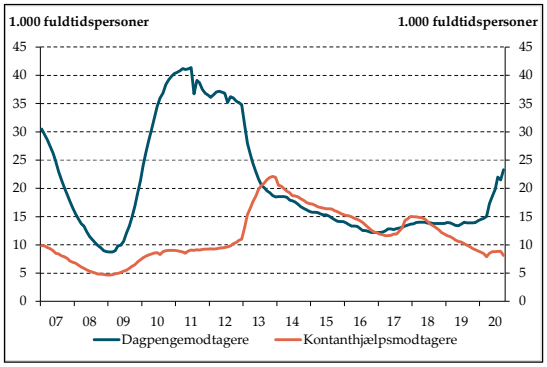

Figur 3.10b. Aktiveringsgrad

Anm.: Langtidsledigheden er opgjort i fuldtidspersoner og måles som antal bruttoledige personer, der har været ledige i minimum 80 pct. af tiden inden for de seneste 52 uger (af den valgte periode). Data er egen sæsonkorrektion. Aktiveringsgraden angiver andelen af de bruttoledige, der er aktiverede. Sidste observation i begge figurer er september 2020.

Kilde: Jobindsats.dk, Danmarks Statistik og egne beregninger.

3.3. Kapaciteten på det danske arbejdsmarked

Balanceret udvikling på arbejdsmarkedet før coronakrisen

Da coronakrisen ramte, var dansk økonomi stærk og uden væsentlige ubalancer. Det gjorde sig også gældende på arbejdsmarkedet. Selv om beskæftigelsen steg solidt i løbet af opsvinget og nåede historiske højder, var der tale om en balanceret udvikling uden massiv mangel på arbejdskraft. Det skyldes i høj grad, at arbejdsstyrken i samme periode også steg kraftigt, *jf. figur 3.11*. Den balancerede udvikling på arbejdsmarkedet har været med til at mildne de umiddelbare konsekvenser af coronakrisen.

Figur 3.11. Arbejdsstyrke og beskæftigelse

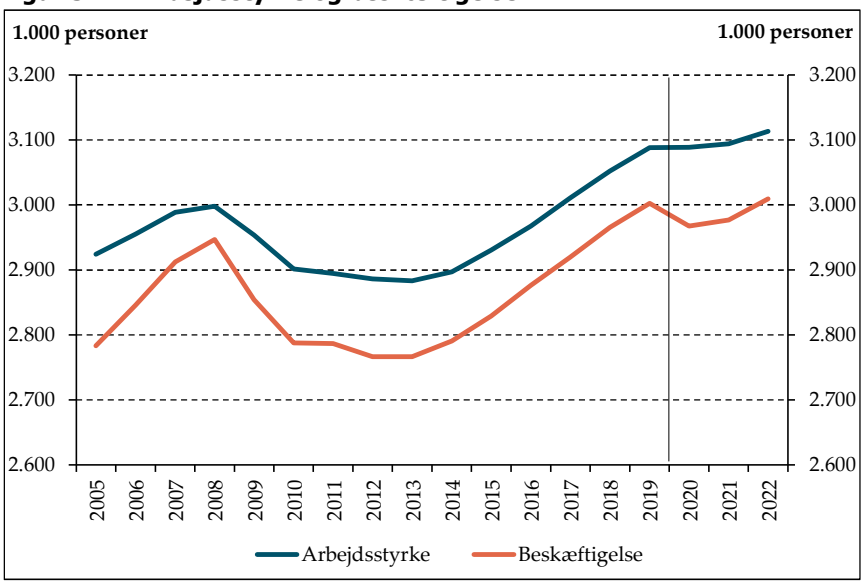

Anm.: Arbejdsstyrken beregnes som beskæftigelsen inkl. orlov tillagt nettoledige. Tal for 2020-2022 er FH's forventninger.

Kilde: Danmarks Statistik (herunder ADAM) samt egne beregninger og skøn.

Flere ældre og unge i arbejdsstyrken

En stor del af den stigende arbejdsstyrke skyldes – ud over effekterne af den konjunkturforbedring, der fandt sted – ikke mindst tilbagetrækningsreformen. Flere personer er nu aktive på arbejdsmarkedet i længere tid. Det vil øge arbejdsstyrken yderligere i de kommende år i takt med, at pensionsalderen gradvist bliver øget.

Under opsvinget kom der også flere unge ind på arbejdsmarkedet samt flere udlændinge som følge af øget integration på arbejdsmarkedet og tilgang af arbejdskraft fra udlandet.

Svagere grupper har kunnet få foden inden for på arbejdsmarkedet

En del af den stigende arbejdsstyrke de seneste år skyldes imidlertid også, at bedringen på arbejdsmarkedet har givet mulighed for, at svagere grupper kunne få foden inden for på arbejdsmarkedet. Det gavner ikke kun den enkelte. Jo flere, der får en varig tilknytning til arbejdsmarkedet, jo større bliver beskæftigelsesmulighederne også for samfundet. Det har altså betydning ud i fremtiden, når flere træder ind på arbejdsmarkedet.

I kølvandet på coronakrisen, hvor flere igen er blevet ledige og beskæftigelsesmulighederne mere begrænsede, er der dog igen en risiko for, at flere personer får en svagere tilknytning til arbejdsmarkedet, *jf. afsnit 3.2*. Det vil i så fald få betydning for økonomien på længere sigt.

Svagt stigende arbejdsstyrke de kommende år

Tilbageslaget i dansk økonomi i år forventes alt andet lige at føre til en faldende arbejdsstyrke. Det skyldes bl.a., at studerende, der mister jobbet, ikke længere vil indgå i arbejdsstyrken, idet de hverken er i beskæftigelse eller modtager dagpenge, men SU. Krisen kan også gøre det mere attraktivt for fx unge ufaglærte, der mister jobbet, at starte uddannelse. En stor del af beskæftigelsesfaldet i 2. kvartal er sket inden for bl.a. handel, hotel og restauration, *jf. afsnit 3.1*, hvor der typisk er mange unge beskæftiget. Derfor kan den effekt på arbejdsstyrken være ekstraordinær stor under coronakrisen. Det vil også trække ned i arbejdsstyrken, hvis udlændinge, der mister jobbet, fx forlader landet. På den anden side vil den højere pensionsalder trække op i arbejdsstyrken. Samlet set forventes arbejdsstyrken at ligge omtrent uændret i 2020 og blot stige med 5.000 personer næste år.

I 2022 forventes den stærkere konjunkturforbedring igen at føre til flere beskæftigede studerende og udlændinge samtidig med, at der fortsat påregnes flere beskæftigede ældre. Der er således udsigt til en stigning i arbejdsstyrken på knap 20.000 personer.

Ingen generelle rekrutterings-problemer

I takt med den faldende efterspørgsel efter arbejdskraft som følge af coronakrisen er rekrutteringsudfordringerne også blevet mindre udtalt. Rekrutteringsundersøgelsen fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR) fra september 2020[9] viser, at langt hovedparten (omkring fem ud af seks) af de virksomheder, der har haft behov for at rekruttere, har fået den arbejdskraft, de søgte. Den forgæves rekrutteringsrate (andelen af forgæves rekrutteringer ud af det samlede antal rekrutteringsforsøg) lå på ca. 17 pct. Selv under opsvinget de seneste år har der dog ingen generelle rekrutteringsproblemer været. I september 2019 lå rekrutteringsraten på 21 pct., og det var væsentligt lavere end under finanskrisen, hvor der var dobbelt så mange forgæves rekrutteringer.

Stor forskel på rekrutterings-udfordringer på tværs af områder

Der har dog været forskelle på rekrutteringsudfordringerne på tværs af områder. Disse forskelle gør sig stadig gældende. Bygge- og anlægsbranchen er den hovedbranche i de private erhverv, der i løbet af opsvinget har haft de største rekrutteringsudfordringer. Da byggeriet ikke har været så markant mærket under coronakrisen indtil videre, så er det også stadig den hovedbranche i de private erhverv, hvor flest virksomheder melder om udfordringer med rekruttering.

Ifølge en undersøgelse fra Danmarks Statistik ligger andelen af virksomheder inden for byggeriet, der melder om produktionsbegrænsninger som følge af mangel på arbejdskraft, aktuelt på niveau med efteråret 2019 (omkring 25 pct.), *jf. figur 3.12a*. Det er dog lavere end i perioden op til finanskrisen. Tilsvarende er der også aktuelt omtrent lige så stor en andel, som melder om produktionsbegrænsninger som følge af mangel på efterspørgsel, som sidste år, *jf. figur 3.12b*. Der er i bygge- og anlægsbranchen lidt flere virksomheder, der oplever produktionsbegrænsninger som følge af mangel på arbejdskraft end som følge af mangel på efterspørgsel.

Det står væsentligt anderledes til i de private serviceerhverv. Her vurderer 40 pct. af de virksomheder, som oplever produktionsbegrænsninger, at det skyldes mangel på efterspørgsel. Det drejede sig om ca. 25 pct. sidste år. Dertil er andelen af virksomheder i serviceerhvervene, som oplever produktionsbegrænsninger på grund af mangel på arbejdskraft, lavere nu end samme periode sidste år (12 pct.).

[9] Undersøgelsen dækker det halve år fra april 2020 til september 2020.

Blandt industrivirksomhederne er der aktuelt lige så mange, som melder om produktionsbegrænsninger, som det var tilfældet sidste år. På det tidspunkt var den globale efterspørgsel dog allerede på vej ned. Sammenligner man i stedet med perioden 2017-2018 var der i den periode ca. dobbelt så mange industrivirksomheder, som meldte om mangel på arbejdskraft. Der er i dag ca. 25 pct. af industrivirksomhederne, der vurderer, at mangel på efterspørgsel hæmmer produktionen. Det er væsentligt flere end under finanskrisen.

Figur 3.12a. Produktionsbegrænsninger, mangel på arbejdskraft

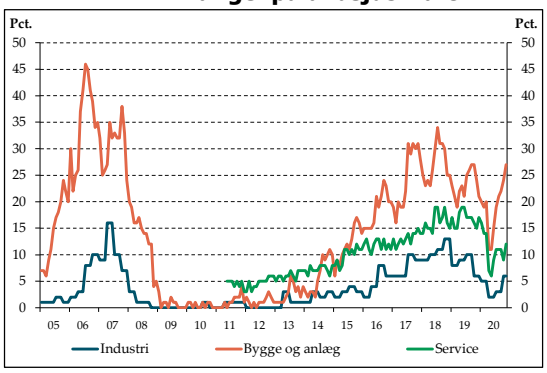

Figur 3.12b. Produktionsbegrænsninger, mangel på efterspørgsel

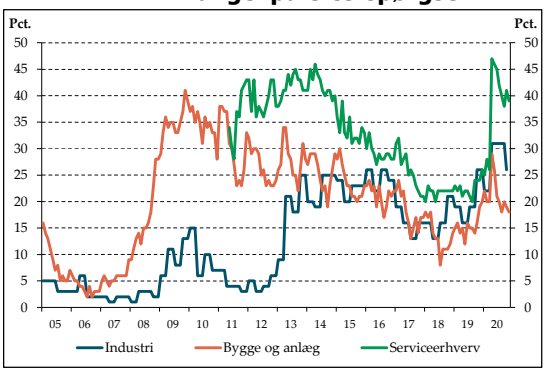

Anm.: Figurerne viser andelen af adspurgte virksomheder i de tre private hovedbrancher, som vurderer, at der er produktionsbegrænsninger som følge af henholdsvis mangel på arbejdskraft og mangel på efterspørgsel. Data for industrien er kvartalsdata, og således er månedstallene ens i det enkelte kvartal. Data for servicebranchen eksisterer ikke før maj 2011. Data er ikke sæsonkorrigeret, og sidste observation er november 2020.

Kilde: Danmarks Statistik.

3.4. Løn og priser

Opbremsning i lønudviklingen på DA-området

Lønudviklingen på DA-området lå stabilt omkring 2,5 pct. i godt to år frem til og med 1. kvartal 2020. Med 2. kvartal 2020 aftog lønudviklingen brat til 1,8 pct., men i 3. kvartal 2020 tiltog lønudviklingen lidt til 2,1 pct.

Opbremsningen i lønudviklingen i 2. kvartal 2020 og den fortsat moderate udvikling i 3. kvartal skal i sagens natur ses i lyset af COVID-19-nedlukningen af samfundet og den efterfølgende økonomiske krise. Opbremsningen i 2. kvartal skete for alle hovedbrancher og ansættelsesformer – om end forskelle i omstændigheder for nedlukningen i brancherne og forskelle i lønsystemerne kan spores i lønudviklingen. Den let tiltagende lønudvikling i 3. kvartal er også ret gennemgående på overordnet niveau. Udviklingen på delbrancheniveau er mere varieret.

Overenskomst-aftaler for 2020-2023 på plads i marts

Foråret bød også på overenskomstfornyelser på FH/DA-området, som hovedsageligt skete på et bagtæppe af en stærk økonomi og en god lønkonkurrenceevne. Aftalerne indebar gennemgående de største lønstigninger siden OK07 med både større satsstigninger og et væsentligt løft af bidraget til fritvalgsordningen, *jf. boks 3.1.* De aftalte lønstigninger i referenceforløbet vurderes at udgøre ca. 2,9 pct. i første år af overenskomstperioden, og godt 2¾ pct. i de to sidste år, *jf. figur 3.13.*

Figur 3.13. Fortjeneste og aftalebaseret referenceforløb, FH/DA

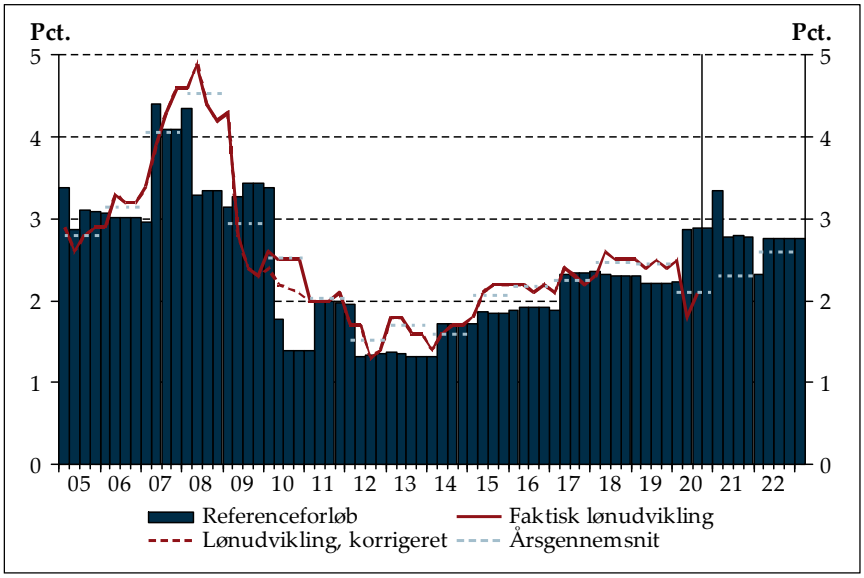

Anm.: Den korrigerede lønudvikling tager højde for tekniske forhold, som øgede lønstigningstakten i 2010 med ca. ¼ pct.-point. Seneste observation for den faktiske lønudvikling er 3. kvartal 2020. Referenceforløbet er baseret på en forudsætning om fuldt relativt gennemslag fra stigninger i mindste- og normallønsatser til hele lønfordelingen. Årsgennemsnit for 2020-2022 er FH's forventninger.

Kilde: DA's KonjunkturStatistik samt egne beregninger og skøn.

Omslaget i konjunkturerne understreges af udviklingen i lønglidningen, dvs. forskellen mellem de faktiske og de aftalte lønstigninger. Lønglidningen var stabil og begrænset positiv på ca. ¼ pct. frem til 1. kvartal 2020, men aftog brat til en betydelig negativ lønglidning på mere end 1 pct. i 2. kvartal og godt ¾ pct. i 3. kvartal 2020.

Boks 3.1. Resultater fra OK 2020

Overenskomstforhandlingerne på det private område blev afsluttet d. 25. marts 2020 med offentliggørelsen af mæglingsforslaget.

Den nye overenskomstperiode gælder fra 1. marts 2020 og tre år frem.

Der var variation hen over resultaterne på de enkelte områder, men de fulgte i hovedtræk gennembrudsforligene fra industrien på mindstelønsområdet og fra transporten på normallønsområdet. Hovedparten af forligene blev indgået, før regeringen lukkede Danmark ned pga. COVID-19.

De vigtigste elementer i aftalerne var:

- Mindstelønsstigninger på tre gange 2,50 kr. og normallønsstigninger på to gange 3,20 kr. og en gang 3,15 kr., mens genetillæggene blev løftet med tre gange 1,6 pct.
- Akkordbetalingen stiger med samlet 6,3 pct. over de tre år. Profilen varierer lidt mellem overenskomsterne.
- Et samlet løft på 3,0 pct.-point på fritvalgskontoen, dvs. med 1 pct.-point pr. år.
- Tre ugers ekstra øremærket forældreorlov til fædre.
- Ret til én yderligere dags fravær ved barns sygdom og ret til fravær ved barns lægebesøg betalt af fritvalgsordningen.
- Udvidelse af perioden med løn under sygdom med op til fem uger på mindstebetalingsområdet og to uger på normallønsområdet.
- Bedre muligheder for uddannelse ved afskedigelse og realkompetencevurdering.
- Lærlingelønnen stiger med tre gange 1,7 pct. og på de fleste overenskomster indføres pension for 18-19-årige lærlinge og elever.

Fortsat moderat lønudvikling i de kommende år

Resten af 2020 er der ligeledes udsigt til en negativ lønglidning, hvilket giver anledning til en samlet privat lønudvikling for året på 2,1 pct. I de kommende år ventes forskellen mellem den faktiske og den aftalte lønudvikling gradvist at indsnævres i takt med, at konjunktursituationen normaliseres. Det giver anledning til en gradvist tiltagende, men fortsat moderat lønudvikling på ca. 2¼ pct. i 2021 og godt 2½ i 2022. Forventningen om tiltagende lønstigninger afspejler den underliggende udvikling i overenskomstaftalerne og forventningen om en gradvis tilnærmelse til mere normale tilstande i løbet af de kommende år.

Lønudvikling i den offentlige sektor

I den offentlige sektor lå lønudviklingen[10] samlet set på 2,8 pct. i 1. halvår 2020, om end der var visse forskelle mellem delsektorerne. Lønudviklingen for statsansatte aftog fra 2,4 til 2,1 pct. fra 1. til 2. kvartal 2020, mens den kommunale lønudvikling var 3,0 pct. i begge kvartaler. Lønudviklingen for regionalt ansatte tiltog fra 2,9 til 3,4 pct., hvilket bl.a. skyldes et bidrag fra øgede genebetalinger, som kan henføres til COVID-19-beredskabet i sundhedsvæsenet.

Normalt følger udviklingen i lønstigningerne i den offentlige sektor de aftalte lønstigninger fra overenskomstaftalerne ganske tæt – med let positive og relativt stabile reststigninger (dvs. afvigelser fra referenceforløbet). Det har også været tilfældet i den seneste

[10] I henhold til Danmarks Statistiks standardberegnede lønindeks.

overenskomstperiode,[11] om end reststigningen i regionerne var usædvanlig stor i 2. kvartal 2020 som følge af genebetalingerne.

Profilerne i de aftalte lønstigninger varierer mellem delsektorerne. I 2020 tilsiger overenskomstresultaterne en lønudvikling på omkring 2 pct. i staten og omkring 3 pct. i kommuner og regioner. I foråret 2021 er der offentlige overenskomstforhandlinger.

Inflationen har været begrænset i en længere årrække med prisstigningstakter under eller omkring 1 pct. Det har medvirket til en pæn reallønsudvikling på gennemsnitligt ca. 1,6 pct. siden 2015 trods relativt moderate lønstigninger i perioden. I 2020 har den opgjorte prisudvikling været ekstraordinært lav, og der er udsigt til en inflation på 0,4 pct. for året som helhed, *jf. figur 3.14*. Inflationen ventes at tiltage gradvist til 1,1 pct. næste år og 1,5 pct. i 2022.

Udsigt til fortsat reallønsfremgang

Forventninger til løn- og prisudviklingen betyder, at der er udsigt til en reallønsfremgang på knap 1¾ pct. i 2020, dvs. omkring den gennemsnitlige årlige reallønsudvikling siden 2015. I de kommende to år ventes fortsat reallønsfremgang på hhv. 1¼ og godt 1 pct.

Figur 3.14. Reallønsudvikling, lønstigninger og inflation

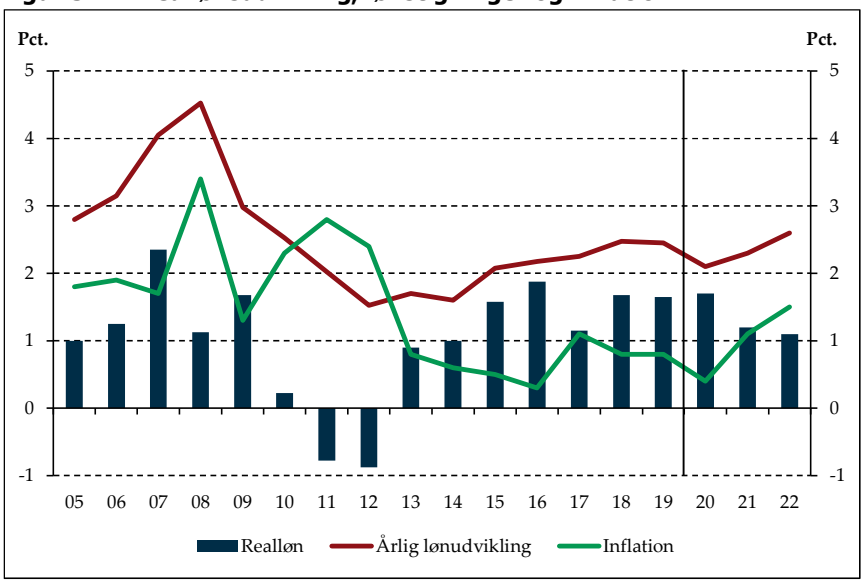

Anm.: Inflationen angiver den årlige stigning i forbrugerprisindekset. Lønstigningerne er lønudviklingen på DA-området. Tallene for 2020-2022 er FH's forventninger.
Kilde: Danmarks Statistik, DA's KonjunkturStatistik samt egne beregninger og skøn.

Markant forbedring af lønkonkurrenceevnen de seneste ti år

Den danske lønkonkurrenceevne for industrien har forbedret sig betydeligt siden 2009. Det skyldes især en højere produktivitetsfremgang sammenlignet med udlandet. Samtidig var de danske lønstigninger lavere end udlandets fem år i træk fra 2011 til 2015, *jf. figur 3.15a*. Det seneste år har den danske lønudvikling ligget lidt

[11] Når der tages højde for en forsinket udmøntning af de aftalte lønstigninger fra 1. april 2018.

over den udenlandske. I 2. kvartal 2020 aftog begge lønudviklinger parallelt.

Figur 3.15a. Lønudvikling, fremstilling

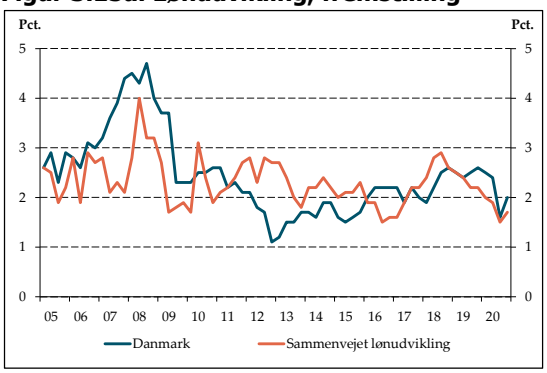

Figur 3.15b. Relativ lønkvote

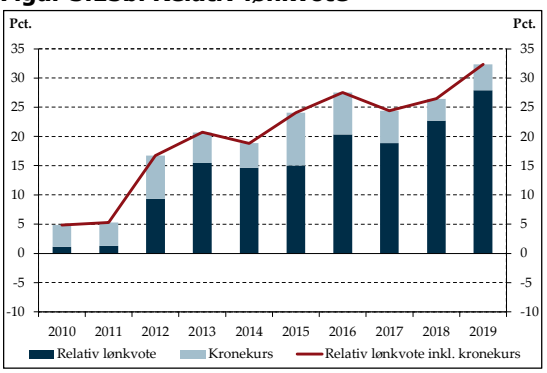

Anm.: I *figur 3.15a.* er lønudviklingen for udlandet en sammenvejning for Danmarks største samhandelslande. *Figur 3.15b.* viser den akkumulerede udvikling siden 2009, baseret på data for fremstillingsindustrien. Den relative lønkvote er lønkvotens udvikling for udlandet i forhold til udviklingen i Danmark, hvor der er korrigeret for udviklingen i kronekursen. En stigning i den relative lønkvote svarer til en forbedring af konkurrenceevnen.

Kilde: DA's Internationale Lønstatistik, Finansministeriet, Nationalbanken samt egne beregninger.

Et mål for lønkonkurrenceevnen er udviklingen i lønkvoten. Lønkvoten er et udtryk for lønnens andel af værdiskabelsen, der dermed også tager højde for bytteforholdsforbedringer.[12] Den danske lønkvote for industrien er faldet væsentligt mere end udlandets de senere år. Dermed er den relative lønkvote steget kraftigt. Sammen med udviklingen i kronekursen svarer det over de seneste ti år til en forbedring af lønkonkurrenceevnen på mere end 30 pct., *jf. figur 3.15b*.

3.5. Produktivitet

Produktivitetsvækst på knap 2 pct. under de senere års opsving

Produktivitetsudviklingen (målt ved bruttoværditilvæksten pr. præsteret time) har i de senere år været kraftigere end under opsvinget i 00'erne. Således lå den årlige produktivitetsfremgang på gennemsnitligt 1,9 pct. i 2017-2019 mod 1½ pct. i 2004-2006, *jf. figur 3.16*.

Udsigt til et midlertidigt fald i produktiviteten

Typisk ser man et midlertidigt fald i timeproduktiviteten i forbindelse med kriser, fx fordi virksomhederne i en periode grundet usikkerhed ikke afskediger medarbejdere i samme grad og tempo, som aktiviteten falder. Det ventes også at være tilfældet i forbindelse med coronakrisen. Her er der imidlertid særlige omstændigheder forbundet med hjemsendelse og lønkompensation, som be-

[12] Bytteforholdet angiver forskellen mellem prisudviklingen i henholdsvis eksporten og importen. Der har de seneste ti år været en bytteforholdsforbedring på ca. 6 pct. inden for fremstillingsindustrien.

tyder, at der er betydelig usikkerhed tilknyttet opgørelsen af præsterede timer i den forbindelse, og dermed også produktivitetsudviklingen.

Produktivitetsvæksten tiltager til gengæld typisk kraftigt, når konjunkturbilledet lysner – alene som følge af, at aktiviteten stiger mere og hurtigere, end virksomhederne øger antallet af beskæftigede og antallet af arbejdstimer. Det skete fx i 2010, hvor produktiviteten steg med knap 4 pct. efter tre år med fald. Baseret på det forventes produktiviteten også at stige igen under genopretningen de kommende år.

Figur 3.16. Produktivitet for hele økonomien

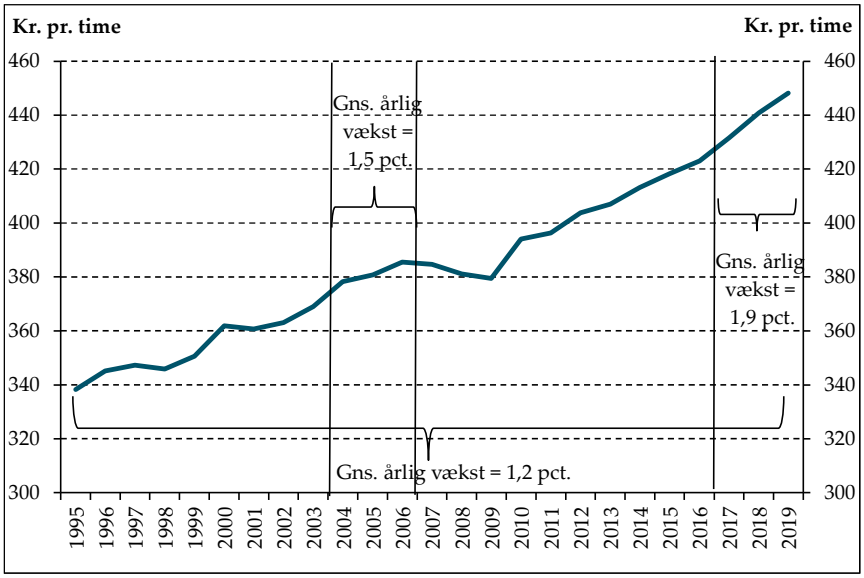

Anm.: Produktiviteten er her beregnet som bruttoværditilvæksten i hele økonomien i faste, kædede værdier i forhold til samlede antal præsterede timer i hele økonomien.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Produktivitetsforbedringer er en vigtig drivkraft for vækst og velstand

Produktivitetsforbedringer har historisk set bidraget til en overvejende stor del af væksten i dansk økonomi. Produktivitetsrelaterede faktorer omfatter kapitalintensitet (kapital, der indgår i produktionen, pr. arbejdstime), uddannelsesniveau samt den såkaldte totalfaktorproduktivitet. Totalfaktorproduktivitet er den del, der ikke kan forklares ved kapitalintensiteten eller uddannelsesniveauet. Det har gennem tiden været disse faktorer, der i høj grad har båret væksten i bruttoværditilvæksten, mens arbejdsudbuddet enten har trukket ned i væksten eller bidraget meget lidt, *jf. figur 3.17.*

Figur 3.17. Gennemsnitligt bidrag til BVT-væksten

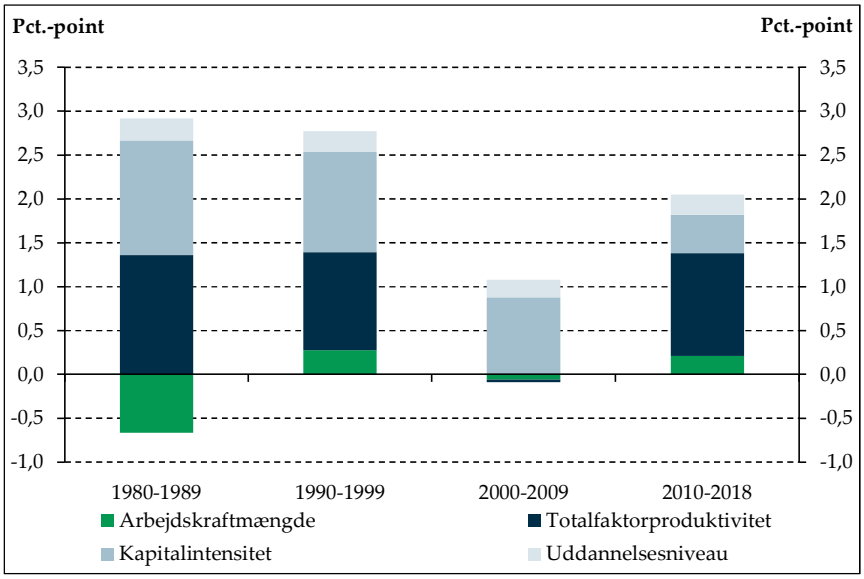

Anm.: Data er for den markedsmæssige del af økonomien og viser de enkelte komponenters bidrag til bruttoværditilvæksten.
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

For at sikre at dansk økonomi kommer ud på den anden side af coronakrisen i en stærkere form, er det derfor vigtigt, når der investeres i aktivitet og jobskabelse, også at have fokus på at fremme produktivitetsvæksten. Det omfatter altså blandt andet investeringer i uddannelse og investeringer i kapitalapparatet (bygninger, maskiner og udstyr). Dertil er det vigtigt at sikre innovation og høj kvalitet i arbejdet, herunder hvordan vi arbejder bedre, smartere og mere effektivitet, idet det vil bidrage til at øge totalfaktorproduktiviteten.

Fagbevægelsens Hovedorganisation
Islands Brygge 32D
2300 København S
Tlf. 3524 6000
Fax 3524 6300
www.fho.dk
fh@fho.dk

FH's økonomiske prognose – november 2020
ISBN: 978-87-93822-17-7